

(ن س ح) H-s-n Kökü ve Türevlerinin Arapça Sözlüklerdeki Anlamı ve Kur'an'da Geçen Kullanım Alanları

"حسن" H-s-n Root and Derivative meanings in Arabic Dictionaries and Koranic Areas of Usage

Dr. Öğr. Üyesi Necla YASDIMAN DEMİRDÖVEN

Katip Çelebi Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Bölümü Arap Dili ve Belâgati İzmir/Türkiye

ORCID : 0000-0001-7153-3507

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Kur'an'da büyük mükafatlar vaad edilen ihsan kavramıyla donanmış muhsin kişinin ve (ن س ح) h-s-n kökünden türeyen diğer anlamların Arapça sözlüklerde geçen tanımı ile Kur'an'da geçen konu ve alanlarını incelemektir. Böylece "ihsan etme" ve bu kelimeden türeyen bazı kavramların sadece fakire para ya da mal bağışlamadan ibaret olmadığı ortaya çıkmaktadır. İhsan; kişinin hem Allah'a hem topluma hem de kendine olan faaliyetlerinde kaliteyi, elinden gelenin en iyisini ve en güzelini ortaya koyma, yaptığı işi elinden gelenin en güzel şekliyle yapma anlamıyla aynı zamanda insanın dünyaya geliş amacıdır. Amacımız, alanımız itibarıyla lugat çalışması olduğundan tefsir kaynaklarına yer vermeden dilbilimcilerin kelimeden hareketle ayetlere nasıl mana verdiği olacaktır.

Araştırmamıza "حسن" h-s-n kökünden türeyen kelimelerin Kur'an-ı Kerim'de hangi formlarda ele alındığını tesbit etmekle başladık. Sonra 13 Arapça sözlükten bu kelimelerin anlamlarını tesbit ettik. Akabinde de sözlükte geçen anlamla Kur'an'da geçen cümleleri manalandırmaya çalıştık. Hangi alanlarda bu kelimelerin kullanıldığını tesbit etmek için önce fiil olarak kullanımını sonra da isim olarak kullanıldığı sahaları sınıflandırmaya gittik. Böylece Kur'an-ı Kerim'de "حسن" h-s-n kökünden türeyen kelimelerin 195 yerde geçtiği ortaya çıkmış oldu.

Bu ayetlerin bizde bıraktığı sonuç; dünya ve ahirette güzel ve kaliteli bir yaşam konforu isteyen insanın dünya hayatını da güzel ve kaliteli faaliyetler yaparak, yaptığı da elinden gelenin en iyisini yaparak geçirmesi gerektiğidir. Hatalı tercihlerin ve hatalı yaşamın faturası yine daha bu dünyada iken kişinin kendisine geri dönmekte, hayat dahi hata kabul etmemekte, bedelini ödetmektedir.

Kişi bazen nefsinin yönlendirmesiyle en güzel şöyle dursun, yapması gerekeni bile yapmamaktadır. Ancak bunun yanı sıra sorumluluklarından kaçmasının daha bu dünyada iken bile kendisini mutsuz edeceğinin farkında değildir. Dolayısıyla kişinin Allah'a, etrafında bulunan ailesi, akrabası ve diğer kişilere olan ihsanının (iyi davranışının) yanı sıra kendisine de acıyarak ihsan göstermesi, iyi davranması gerekir. Tembellik, hazcılık ve bencillik bu durumdaki insanın en önemli engelleridir. Dünyadan da nasibini unutmaması gereken insanın orta yolu bulması ise kendisini ihsana ve cennete götüren yolun kapısını aralayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hüsn ve Kubuh (güzellik ve çirkinlik), Hasene (güzel ve iyi), İhsan (en iyiyi gerçekleştirme), Muhsin (en iyiyi gerçekleştiren, Kur'an-ı Kerim).

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine beneficent person which had promised of the great reward in Quran and equipped with the beneficence and the other meaning's which derived from the (ن س ح) h-s-n root, subjects and areas that passes in Arabic dictionary and definitions in Quran will be examined. Thus, it appears that not only "to bestow" and donate money or goods to the poor are not some of the concepts that derived from this word. Good people, both to God and community quality of self-activity, to do their utmost best and most beautiful to reveal, literally making his work with the best shape of his best is also the aim of man's world. Because of our specialty our purpose is glossary, so we will work on how linguists give meanings to verses with reference to words without giving more space to commentary sources.

We started our research from, "حسن" h-s-n root that derived from the word of the Holy Koran, by determining what form that dealt in. Then, we determined the meanings of these words from 13 Arabic dictionaries. Right after, we tried to make sense of the last sentence in the dictionary with the meaning of the Quran. To detect in which areas are these words used, we first classified these words usage as a verb form and then we categorise noun form usage.

Thus it revealed that in Quran the words that derived from the "حسن" h-s-n root passes in 195 locations.

The result of the verses has left us; who want to have a good quality of life in world and hereafter, needs to spend his life making people beautiful and quality activities and in doing that he should spend his opportunity to the best as he can. Incorrect choices and erroneous life bill can still be return in this world to him after and even life do not accept the failure and make you pay the price.

Sometimes people does not even do what they need to do under the guidance of their nafs. However, they don't aware that when they escape from their responsibilities they will make theirselves unhappy even in this world. Therefore, person needs to be well behaved to the Allah, to the people around, to the family, relatives and other people of good behavior as well as he also needs to bestowed and show himself pity. Laziness, hedonism and selfishness are the most important obstacle to people in this situation. When person who shouldn't forget their destiny in the world, find a middle ground, will open the door to the path leading to the beneficence itself.

Keywords: Hüsn and kubuh (beauty and ugliness), nice and good, beneficence (realise to the best), benefactor (who performs the best), Qur'an.

1. GİRİŞ

Kişinin niçin yaratıldığı insanlığı meşgul eden bir sorudur. Yüce Allah'ın bu soruya cevaplarından biri ise şu ayette ortaya çıkmaktadır: “O ki, “Amel (faaliyet, iş, ibadet) bakımından hanginiz **daha güzeldir**” (diye) sizi denemek için ölümü ve hayatı yarattı. O, Aziz'dir (mutlak galiptir), Gafûr'dur (çok bağışlayıcıdır).” (Mülk, 67/2). Bu ayet "Niçin ölüm ve hayat" olduğu sorusunun cevabı olarak faaliyetlerimizin “**en güzel**” olup olmadığı hususunda imtihan edilmemiz olduğunu bildirmektedir. Bu konuyu kavramak, (ح س ن) h-s-n kökünden türeyen kelimelerin sözlüklerde ve diğer ayetlerde kullanımını incelemek, yaratılışın sırrını ve Allah'ın gayesini de anlamamıza katkı sağlayacaktır.

Ancak sözlük anlamının yanı sıra Kur'an'da kullanılan o kelime ve kavram girdiği cümle içinde başka yan anlamları da hissettirmekte ve başka ufukları da düşünmemize yol açmaktadır (Yılmaz, 2004, s.365.).

İhsan kavramı esasen Türk dilinde de kullanım sahasına girmiştir. Zira Türkçe, tarihi boyunca pek çok dille etkileşim içine girmiş, kendisi de temasta bulunduğu dillerden etkilenmiştir. Dolayısıyla asırlar içinde bazı kelimeler artık Türkçeleşmiştir. Batılılaşmanın etkisiyle nasıl o dillerden bize kazandırılmış sözcükler varsa İslam dininin etkisiyle Arapça ve Farsçadan da pek çok kelime Türkçeye geçmiştir (Balaban, 2015, s. 577).

Hayır-hasenat yapmak, ihsan etmek kelimeleri güzel Türkçemizde daha çok maddi açıdan bağışta bulunmak, sadaka vermek, cami ya da okul vb. hayır kurumları yaptırmak anlamında kullanılmıştır. Ancak bu anlam Kur'an'daki kullanım sahalarına göre çok kısır bir manayı ifade etmektedir. Oysa bu anahtar kavram Kur'an'da insanın yaratılış amaçlarından biri olarak daha kapsamlı manaları içine almaktadır (Kara, 2014, s. 13).

İhsan seviyesine ulaşan bir iş esasen kişinin neyi nasıl yapacağını bilmesinin ve bu bilgiyi de en kaliteli şekilde eyleme dönüştürmesinin ürünüdür (Çağırıcı, 2000, XXI/ 546).

Kur'an-ı Kerim'de bu kavramın gereğini yerine getirenlere hem dünyada hem de ahirette verilen büyük mükafatlar öteden beri dikkatimizi çekmiş ve bu konunun neler kapsadığını derinlemesine araştırma isteği, bu çalışmaya bizi iten baş faktörlerden biri olmuştur.

İşte biz de bu amaçla önce Kur'an'da (ح س ن) h-s-n kökünden türeyen tüm kelimeleri ortaya çıkarıp fiil ve isim kategorisinde sınıflandırdık. Sonra bu kelimelerin sözlük anlamlarını akabinde de Kur'an'da geçen tüm kullanım alanlarını tesbit ettik. Böylece Kur'an-ı Kerim'de bu kelimenin 195 yerde geçtiği ortaya çıkmış oldu.

Bu çalışmanın amacı Kur'an'da geçen bir kelimenin tefsirlerde değil de klasik ve modern Arapça sözlüklerde hangi anlamları içerdiğini, dilbilimcilerin kelimenin anlamını tahlil ederken o ayete verdikleri yorum ve açıklamalarının olup olmadığını araştırmaktır. Böylece Kur'an kelimelerinin derin anlamlarını tefsirler değil de sözlüklerde araştırmak isteyen kişinin karşılaşacağı tablo resmedilmek istenmiştir. Makale bir konuyu derinlemesine incelemek olunca kişi sabırla iğneyle kuyu kazmak cinsinden de olsa bunu gerçekleştirmek durumundadır. Zaten akademisyeni eserleri çok satılan bir yazardan ayıran fark da bu değil midir? Bu araştırmada ‘Kesinlikle ayetlerin orijinalini görmem gerekir’ diyenler için çalışmamızın çok maddeli yerler halini aldığı durumlarda

dipnotlara Kur'an'daki asıllarını yerleştirmeyi uygun bulduk. Bunu aynı zamanda Kur'an'a saygı için de yaptık. Zira bilindiği gibi mealler hiçbir zaman aslını tam olarak yansıtamazlar.

2. KUR'AN'DA GEÇEN (ح س ن) H-S-N KÖKÜ ve TÜREVLERİNİN SÖZLÜK ANLAMLARI İLE KUR'ÂN-I KERİM'DEKİ KULLANIM ALANLARI

Bu bölümde dilbilimcilerin yani sözlük yazarlarının bu kelimeye dair açıklamaları ile örnek verdikleri ayetleri nasıl yorumladıkları incelenecektir. Önce manalar daha sonra da verilen ayet örnekleri üzerinde durulacaktır. Kelime önce fiil türevleri sonra da isim türevleri açısından sınıflandırmaya tabi tutulacaktır:

2.1. Kur'an'da Fiil Olarak Geçen (ح س ن) H-s-n Kökü ve Türevleri

Temeli itibariyle iki tür fiil; “حَسُنَ” sülâsi mücerred fiilinin formlarıyla if'al babına girmiş “أَحْسَنَ” mezid fiilinin mazi muzari ve emir sigaları Kur'ân-ı Kerîm'de 25 yerde geçmektedir:

2.1.1. “حَسُنَ” Fiili:

Arapça-Türkçe sözlükte (حَسُنَ يَحْسُنُ حُسْنًا) *güzel olmak, yakışıklı olmak* (Arif, 2006, s. 540) şeklinde karşılanan “حسن” kelimesi “ح Ha”, “س Sin” ve “ن Nun” harflerinden oluşmakta ve bir tek asla (kök) dayanmaktadır (İbn Fâris, (1991), II/45). Sözlüklerde “حَسُنَ يَحْسُنُ حُسْنًا” tarzı sıralama, çekime girmeden önceki gâib mazi/dili geçmiş zaman, muzâri/şimdiki ve geniş zaman ile mastar halini anlatmaktadır. “حَسُنَ” *Bir şeyin güzel olması* manasına gelir (İbn Dureyd, (t.y.), I, 274). “حَسُنَ الشَّيْءُ فَهُوَ حَسَنٌ” Bu cümle, “*Şey güzel oldu, dolayısıyla o şey güzeldir*” anlamındadır (Halîl b. Ahmed, (1988), III, 143.). Bununla sözkonusu şeyin güzelleştiği, güzel olduğu demek istemiş olur (Ezherî, (t.y.), II, 36.). Yani “قَدْ حَسُنَ الشَّيْءُ” “*Şey güzel oldu* (Cevherî, (1979), I, 129; Râzî, (1995), I, 167; İbrâhîm Mustafa vd., (t.y.), I, 363), *şeyi süsledi, durumunu düzeltti, yüceltti* (İbrâhîm Mustafa vd., (t.y.), I, 363)” anlamlarına gelmektedir.

Cevherî'nin (ö. 400/1009) bildirdiğine göre; “قَدْ حَسُنَ الشَّيْءُ” olarak ibare içerisinde bu şekilde kullanılacağı gibi, istenmesi halinde kelimenin zamme harekesi hazfedilerek yani tahfif edilerek/kaldırılarak “حَسُنَ الشَّيْءُ” şeklinde de kullanılabilir. Anlam aynıdır (Cevherî, (1979), I, 129; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114; Zebîdî, (t.y.), I, 8007). Ancak harfin zamme harekesinin “Ha” harfine aktarılması caiz olmaz (İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114). Zira bu durum hafif hırıldamaya benzer ses çıkmaya sebep olur (Zebîdî, (t.y.), I, 8007). Kelimedeki sözkonusu harfin harekesinin bu gibi bir duruma aktarılmasının caiz olması, aynen “نَعِمَ ne iyi” ve “بِئْسَ ne kötü” kelimelerine benzemesi sebebiyledir. Bunun da gerekçesi, aslında “نَعِمَ” ve “بِئْسَ” kelimelerinin asıllarının “نَعِمَ” ve “بِئْسَ” olması hasebiyledir. Bu nedenle kelimenin ikinci harfi sakin kılınıyor ve sakin duruma sokulan harfin harekesi, makabline/kendisinden önce geçen harfe aktarılıyor. Zaten bu iki kelime manasında olan tüm kelimelerde durum veya uygulama böyledir (İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114; Zebîdî, (t.y.), I, 8007). Nitekim “حَسُنَ” de *ne güzel* anlamına gelmektedir. Ancak zamme harekenin “Ha” harfine aktarılması caiz olmasa da nadiren bu şekilde de kullanıldığı ortaya çıkmaktadır. Nitekim şair şöyle der:

”لَمْ يَمْنَعِ النَّاسُ مِئِّي مَا أَرَدْتُ وَمَا أُعْطِيهِمْ مَا أَرَادُوا حُسْنَ ذَا أَدْبَاءِ“

“*Kendilerinden istediğim bir şeyden halk beni menetmediği gibi, onların istediklerini kendilerine vermem konusunda da bana engel olmadılar. Bu durum, edep noktasından ne de güzeldir (veya güzel olmuştur)*” (İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114).

Burada kullanılan "حَسَنَ ذَا أَدْبَاءَ" ifadesiyle "حَسَنَ هَذَا أَدْبَاءَ" demek istenmiştir. Çünkü kelimeyi tahfif etmiş ve sözkonusu harfin harekesini de, ondan önceki harfe aktarmıştır (İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114).

"أَحْسَنُ إِنْ كُنْتَ حَاسِنًا" "Eğer, ihsan sahibi biriysen, iyilik yap." denir ki bu, istikbal/gelecek için kullanılan bir ifadedir (İbn Sîde, (t.y.), I, 480-481; Zebîdî, (t.y.), I, 8007; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114). Yani emr-i hâzır olarak geçen kalıptır.

"حَسَنَ" kelimesi, çekim bakımından tıpkı "كَرُمَ" ve "نَصَرَ" kelimelerinin çekimi gibidir (Fîrûzâbâdî, (t.y.), I, 1535; Zebîdî, (t.y.), I, 8007). "حَسَنَ وَحَسَنَ يَحْسُنُ حُسْنًا" her ikisinden de ismi failler "فَهُوَ حَاسِنٌ وَحَسَنٌ" olarak gelir (İbn Sîde, (t.y.), I, 480-481; Zebîdî, (t.y.), I, 8007). "إِنَّهُ لِحَسَنٌ" "Doğrusu o, iyi biridir." dendiğinde şimdiki zaman, hâlihazırdaki durum ifade edilir (İbn Sîde, (t.y.), I, 480; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114; Zebîdî, (t.y.), I, 8007). Bu ifade "حَاسِنٌ" olarak da belirtilir ve az da olsa, bu kalıptan da geleceği ifade edilir. Zebîdî'nin (ö.1205/1790) bildirdiğine göre bunu söyleyenler, bu ilim dalında uzman olan kimselerdir (Zebîdî, (t.y.), I, 8007).

2. 1. 2. Kur'ân-ı Kerim'de "حَسَنَ" Fiilinin Kullanım Alanları:

Bu fiil "حَسَنَ" şeklinde mazi müfred gâib olarak Kur'ân-ı Kerim'de bir yerde geçmektedir: "وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ" "Kim Allah'a ve Peygambere itaat ederse, işte onlar Allah'ın nimetine eriştiği peygamberlerle, dosdoğru olanlar, şehidler ve iyilerle beraberdirler. **Onlar ne güzel arkadaşlardır!**" (Nisâ, 4/69).

"حَسَنَ" fiili yukarıda açıklandığı gibi sözlükte "güzel oldu, güzelleşti, süsledi, durumunu düzeltti, yüceltti" manalarında. Bu manayı bu ayete uyguladığımızda Allah'a ve Rasûlüne itaat eden kimselerin dosdoğru olacağı, bu sebeple de Allah'ın nimet verdiği güzel insanlarla beraber bulunacağı, durumlarının maddi ve manevi açıdan giderek güzelleşeceği, cennetteki arkadaşlarının da imrenilecek seviyede güzel olmaya devam etmesine sebep olacağı ortaya çıkmaktadır.

"حَسَنَتْ" mazi müfred gâibe (müennes) olarak da 2 yerde geçmektedir:

I. "أُولَئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا" "İşte onlara, alt taraflarından ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Onlar orada tahtlar üzerine kurularak altın bileziklerle bezenecekler; ince ve kalın ipekli yeşil elbiseler giyecekler. Ne iyi bir karşılık ve **ne güzel bir kalma yeri!** (Kehf, 18/31)

Allah'ın razı olduğu şekilde yaşayanın güzel karşılığının altından ırmaklar akan cennet olduğu, bu yerin güzelleşip süsleneyeceği anlaşılmaktadır.

II. "خَالِدِينَ فِيهَا حَسَنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا" "Orada ebedî kalıcıdır. O, **ne güzel bir karargâhdır, (ne güzel) bir makamdır!** (Furkan, 25/76).

Bu manaları bu ayete uyguladığımızda yüce Allah'ın istediğini yapanların, sonunda karar kılacakları yerleri ve makamlarını iyileştirip güzelleştirecekleri Allah tarafından vurgulanmaktadır.

Görüldüğü gibi bu üç ayette de **güzel olan**; aldıkları karşılıklar, arkadaşları ve buldukları makamlarıdır.

2. 2. "أَحْسَنَ" fiili:

"حَسَنَ" fiilinin ifal babına girmiş formudur. "أَحْسَنَ إِلَيْهِ وَبِهِ" *İyi yapmak, doğru yapmak, iyilikte bulunmak, sadaka vermek, yardımda bulunmak* gibi manaları içerir (Râzî, (1995), I, 167).

Araplar "أَحْسَنْتُ إِلَيْهِ وَأَسَأْتُ بِفُلَانٍ" derler ki bu, mana olarak "Ben ona ihsanda bulundum ve ben ona kötülük ettim" demektir (İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114; Ezherî, (t.y.), II, 38). Yani "أَحْسَنْتُ إِلَيْهِ" ve "أَحْسَنْتُ بِهِ" ifadelerinin her ikisi de: "Ona iyilikte bulundum, ihsanda bulundum, ona sadaka verdim, yardım ettim" manalarını içerir (Cevherî, (1979), I, 129; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114; Ezherî, (t.y.), II, 38).

Muzari kullanım olarak "وَهُوَ يُحْسِنُ الشَّيْءَ" ibaresi "O işini iyi yapıyor, işinin ehlidir" türünden bir mana içerir (Cevherî, (1979), I, 129; Râzî, (1995), I, 167; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114). Yani en güzel ve en iyi olarak yapmasını biliyor, demektir (Fîrûzâbâdî, (t.y.), I, 1535).

Emir kalıbında "أَحْسِنْ بِنَا" dendiğinde bu, "أَحْسِنْ إِلَيْنَا وَلَا تُسِئْ بِنَا" "Bize ihsanda bulun, sakın bize fenalık etme" anlamını taşır (İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114; Ezherî, (t.y.), II, 38). Küseyyir der ki:

"أَسِئْ بِنَا أَوْ أَحْسِنِي لِمَلُومَةٍ... لَدَيْنَا وَلَا مَقْلَبَةً إِن تَقَلَّتْ"

İster kötülük et bize, ister iyilik, elimizden gelmez kınamak, sen kınasan da biz kınamayız (Ezherî, (t.y.), II, 38; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114).

"أَحْسَنَ" fiili aynı zamanda, *Hasan dağı veya tepesi üzerinde oturdu*, anlamındadır (Fîrûzâbâdî, (t.y.), I, 1535). Kişi, yüksek ve temiz olan bir kumul tepesine oturduğunda, bunun için "أَحْسَنَ" denir ki, bu "الرَّجُلُ إِذَا جَلَسَ عَلَى الْحَسَنِ" demektir. İbarede geçen "الحَسَنِ" kelimesi, kumul, kum tepesi anlamındadır (Ezherî, (t.y.), II, 37).

Sonuç olarak "أَحْسَنَ" fiili sözlüklerde; "iyi yapmak, doğru yapmak, iyilikte bulunmak, sadaka vermek, yardımda bulunmak, işini iyi yapmak, işinin ehli olmak, en güzel ve en iyi olarak yapmak" anlamlarına gelmektedir. Kısacası *elinden gelenin en iyisini yapmak, kaliteli iş yapmak* manasındadır. Kalite ise her yerde ve her zaman aranıp özlenen bir niteliktir.

2. 2.1. Kur'ân-ı Kerîm'de "أَحْسَنَ" fiili:

Kur'ân-ı Kerîm'de "أَحْسَنَ" fiili bu kalıpta 9 yerde, "أَحْسَنْتُمْ" şeklinde 2 yerde, "أَحْسِنُوا" 6 yerde, muzari sigasıyla "تُحْسِنُوا" 1 kere, "يُحْسِنُونَ" 1 kere, "أَحْسِنُ" olarak 1 kere, emir siygasıyla "أَحْسِنُ" 1 kere, "أَحْسِنُوا" şeklinde 1 kere geçer.

"أَحْسَنَ" olarak geçtiği yerlerde şu cümleler görülmektedir:

I. (الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ) *O ki yarattığı her şey'i güzel yarattı ve insanı yaratmaya bir çamurdan başladı* (Secde, 32/7).

Ayette geçen (خَلَقَهُ), (خَلَقَهُ) olarak da okunmuştur. Bu ayetteki "أَحْسَنَ" kelimesi, "حَسَنَ" anlamındadır (Ezherî, (t.y.), II, 37; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114). Yani; "حَسَنَ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ" demek olup, bu da "Her şeyi en güzel bir şekilde yarattı" (Zebîdî, (t.y.), I, 8009) "Her şeyin yaratılışını güzel yaptı, her şeyi güzel bir şekilde yaratıp var etti" manasındadır (Ezherî, (t.y.), II, 37; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114). "خَلَقَهُ" olarak okuyanlarca kelimenin mansub gelmesi, bedel olarak değerlendirilmesi sebebiyledir. Kelimeyi "خَلَقَهُ" olarak kıraat edenler açısından, kelime fiildir (Ezherî, (t.y.), II, 37; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114), yani mastar/isim halinden fiile dönüşmüş olur (Ezherî, (t.y.), II, 37).

"حَسَّنَ" fiili (حَسُنَ) fiilinin tef'il babına girmiş halidir. "حَسَّنْتُ الشَّيْءَ تَحْسِينًا" "Şeyi süsledim, güzelleştirdim, iyilikte, ihsanda bulundum" demek olup "أَحْسَنْتَ إِلَيْهِ وَبِهِ" ifadesi ile aynı manadadır (Zebîdî, (t.y.), I, 8009). Ancak bu fiil kalıbı Kur'an'da geçmez.

Bu ayeti sözlük anlamında ifade edildiği şekilde manalandırarak olursak yüce Allah'ın *her şeyin yaratılışını*, "iyi yaptığı, doğru yaptığı, bunu yapmakla iyilikte bulunduğu, sadaka verdiği, yardımda bulunduğu, işini iyi yaptığı, işinin ehli olduğu, en güzel ve en iyi olarak yaptığı" ortaya çıkmaktadır.

II. **ثُمَّ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ تَمَامًا عَلَى الَّذِي أَحْسَنَ وَتَفْصِيلًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ** (Enam, 6/154) *Sonra iyilik edene (nimetimizi) tamamlamak, her şeyi açıklamak, doğru yola iletici ve rahmet olmak üzere Musa'ya Kitab'ı verdik ki, Rablerinin huzuruna varacaklarına inansınlar.*

Ebu İshak, yüce Allah'ın "ثُمَّ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ تَمَامًا عَلَى الَّذِي أَحْسَنَ" "Sonra iyilik edenlere nimetimizi tamamlamak maksadıyla Musa'ya Kitab'ı/Tevrat'ı verdik." (Enam, 6/154) ayeti hakkında şöyle der: "Nimetin tamamı, muhsin olana, yani iyilikte hep devam edene yönelik olur." Yani mana şöyle olmaktadır: "Allah tarafından verilen nimetin tamamı, muhsin olanlara/hep iyilik edenleredir. Dolayısıyla bunun tamamı, mükemmel olanı ise en iyi hizmet verene, itaat edip tâbi olana verilir. Yani Allah'a itaat etmeleri ve onun emrine uymaları açısından, Hz. Musa'ya en iyi yardım edene, yaptığının karşılığı tam olarak, eksiksiz bir şekilde en mükemmel olarak verilir." İmam el-Ferrâ (v.207/822) da buna benzer söylemiş ve şöyle demiştir: "Burada öyle bir anlam genişliği var ki, bununla Musa'ya iyilik edenlere, istediklerinin tamamı verilir" demektir (Ezherî, (t.y.), II, 37; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114).

III. **وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ** (Yusuf, 12/100) *Doğrusu (Rabbim) bana çok iyilikte bulundu/lütfetti. Çünkü beni zindandan çıkardı.*

Burada geçen "أَحْسَنَ بِي" kavli "أَحْسَنَ إِلَيْ" "bana iyilikte, ihsanda bulundu" demektir (Zebîdî, (t.y.), I, 8009). Ezherî (ö.370/980), bunu, Ebul Heysem'den bu şekilde rivayet etmiştir (Ezherî, (t.y.), II, 38; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114; ez-Zebîdî, (t.y.), I, 8009). Sözkonusu kelime "حَسَّنَ" *süsledi, güzelleştirdi, iyilikte, ihsanda bulundu* demek olup "أَحْسَنَ إِلَيْهِ وَبِهِ" ifadesi ile aynı anlamdadır (Zebîdî, (t.y.), I, 8009).

IV. **وَرَأَوْنَاهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْبْ لَكَ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي** (Yusuf, 12/23) *Derken evinde bulunduğu hanım, onun nefsinden kam almak istedi (onu birlikte olmaya çağırdı) ve kapıları kilitledi; «Haydi, gelsene!» dedi. Fakat Yusuf 'Allah korusun! Doğrusu Rabbim yerimi güzel tutmuştur (bana güvenli bir barınak sağlamıştır); hiç kuşkusuz zalimler kurtuluşa eremezler» dedi.*

Sözlükteki "iyi yaptı, doğru yaptı, bunu yapmakla iyilikte bulundu, sadaka verdi, yardımda bulundu, işini iyi yaptı, işinin ehli oldu, en güzel ve en iyi olarak yaptı" anlamlarını bu ayete uyguladığımızda Yusuf (a.s.)'ın kaliteli ve müreffeh bir hayat sürdüğü, Allah'ın izniyle hanımın kocasının ona bu güzellikleri sunduğu anlaşılmaktadır.

V. **إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا** (Kehf, 18/30) *İman edip de güzel davranışlarda bulunanlar (bilmelidirler ki) biz, güzel işler yapanların ecrini zâyi etmeyiz.*

Bu ayetten anlaşılan; yaptığı işi doğru ve kaliteli bir şekilde yapanın mükâfatının asla zayi olmayacağıdır.

VI. **وَصَوَّرَكُمُ فَاَحْسَنَ صُورَكُمْ وَرَزَقَكُم مِّنَ الطَّيِّبَاتِ ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمُ فَتَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ**

..Size *şekil verip de, şeklinizi güzel yapan, sizi temiz şeylerle rızıklandıran (Allah'tır). İşte Rabbiniz olan Allah budur. Alemlerin Rabbi Allah ne yücedir!* (Mü'min, 40/64)

“أَحْسَنَ” Bir şeyi *çok iyi, çok güzel şekilde yapmak* anlamında da kullanılır. Nitekim “ وَصَوَّرَكُمْ ” *فَأَحْسَنَ صُورَكُمْ* ayeti buna delildir. Burada çok özenle yaptı, üzerine eğilerek, olması istenen güzellikte yaptı, demektir (İbrâhîm Mustafa vd., (t.y.), I, 363). Benzer cümle aşağıdaki ayette de geçmektedir:

VII. (خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُورَكُمْ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ) *Gökleri ve yeri gerektiği gibi yaratmıştır. Size şekil vermiş ve şeklinizi güzel yapmıştır. Dönüş O'nadır.* (Tegabun, 64/3)

VIII. (وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا قَدْ أَحْسَنَ) (اللَّهُ لَهُ رِزْقًا) *Kim Allah'a inanır ve yararlı iş işlerse, Allah onu, içinde temelli ve sonsuz kalınacak, içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyar. Allah ona gerçekten güzel rızık vermiştir.* (Talak, 65/11)

Ayetlerde vurgulanan husus; inanıp iyi işler yapanların cennetlere konuk olacakları, yaptıkları işlerin güzelliği gibi rızıklarının da güzel ve kusursuz kalitede olacağıdır.

Emr-i hazır formunda yani müfred emir fiili olarak 1 kere geçmektedir: (وَأَحْسِنُ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ) *Allah'ın sana ihsan ettiği gibi, sen de (insanlara) iyilik et. Yeryüzünde bozgunculuğu arzulama. Şüphesiz ki Allah, bozguncuları sevmez.* (Kasas 28/77).

Yüce Allah, bu ayette insana kendi ihsanını hatırlatarak O'nun yaptığı gibi (karşılıksız) iyilik etmesini emir formuyla bildirmektedir. Bu yapılmazsa bozgunun ortaya çıkacağı, Allah'ın bozgunculuk yapanları sevmediği dolayısıyla da iyilik yapanları sevdiği vurgulanmaktadır (Polat, 2012, s. 5).

(أَحْسِنُ) kalıbında muhatap şahsa seslenilirken yine 1 kere geçen (أَحْسِنُوا) çoğul sigasıyla yapılan emirde; (وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ) *"Allah yolunda harcayın. Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın. Yaptığınızı güzel yapın.."* (Bakara, 2/195) buyrulmaktadır.

Görüldüğü gibi bu fiilin geçtiği ayetlerde yaptığı işi iyi yapan ve iyilik yapanlar bazen Allah bazen de insanlar olarak geçmektedir. Bu işler Allah'ın en güzel şekilde yaratması ve insana ihsan etmesi, insandan da ihsan etmesi istenmesi Hz. Yusuf örneğinde olduğu gibi onun yerinin (barınağının) iyi ve güvenli yapılması, yapılanın güzel yani kaliteli yapılması şeklindedir.

(أَحْسَنْتُمْ) **mazi muhatap cemi formu** ise Kur'an'da sadece aşağıdaki ayette iki defa geçmektedir:

I. (إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَنْفُسَكُمْ لِأَنْفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا ..) *İyi iş yaparsanız kendinize iyilik etmiş olursunuz. Kötülük ederseniz o da (kişinin) kendisinedir..* (İsra, 17/7)

“أَحْسَنَ” güzel olan fiil, iş ve davranış demektir. Nitekim “إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَنْفُسَكُمْ” ayeti buna örnek gösterilmiştir (İbrâhîm Mustafa vd., (t.y.), I, 363).

Buraya kadar olan fiil çalışmamızda örnek teşkil etmesi için ayetleri metin ve meal şeklinde sunduk. Ancak bundan sonraki çalışmamızda bize limit olarak sunulan boyutları aşmamak için tüm ayetleri sıralamak yerine mümkün olduğunca daha çok kullanım alanlarına ve verdiği mesajlara gücümüz yettiğince dikkat çekip ayetlerin orjinallerini dipnotlarda göstermek daha isabetli olacaktır. Bu da maksadın hasıl olmasına imkan verecektir.

(أَحْسِنُوا) kalıbı olarak **çoğul mazi formu** 6 yerde geçmektedir. Bu kişilerin özellikleri ise şöyledir:

I. Savaşta yara aldıktan sonra bile Allah ve Rasûlünün çağrısına koşup her şeye rağmen *ellerinden gelenin en iyisini* yapmaya ve sakınmaya çalışanlar büyük mükafat alacaklardır (Âl-i İmran, 3/172)¹.

II. İman edip güzel işler yapanlar bu özelliklerini devam ettirdikleri, sebat ederek yaptıklarını *ellerinden gelenin en iyisi* olarak yaptıkları müddetçe (haram kılınmadan önce) tattıklarından dolayı onlara günah yoktur (Mâide, 5/93)².

III. *Ellerinden gelenin en iyisini yapanlara* yaptıklarından daha iyisi ve güzeli verilecektir. Kaliteli iş yaptıklarından dolayı yüzlerinde bir karalık ya da zillet olmayacaktır. Bu kişiler aynı zamanda içinde devamlı kalacakları cennete gideceklerdir (Yunus, 10/26)³.

Dilbilimcilere göre; Yüce Allah'ın “لَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ” “Güzel amel işleyenlere, daha güzel karşılık, bir de fazlası vardır.” (Yunus, 10/26) ayetinde geçen “الحُسْنَىٰ” ile Cennet murat edilmiştir. Bu, *en güzel ödüllendirme* demektir. Ayette geçen “Fazlası da vardır” ifadesiyle de, yüce Allah'ın vechine nazar etmek/bakmak manası kastedilmiştir. Gerçi burada geçen “fazlası da vardır” ifadesiyle iyiliklerin kat kat artırılarak kişinin ödüllendirilmesi manası da murat edilmiştir (İbn Sîde, (t.y.), I, 480; Ezherî, (t.y.), II, 37; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114; Zebîdî, (t.y.), I, 8008).

Ezherî (ö.370/980), İbn Sîde (ö.458/1066) ve Zebîdî'ye (ö.1205/1790) göre “الحُسْنَىٰ” burada cennet manasındadır, ancak İbn Manzûr'a (ö.711/1311) göre bu, *en güzel ödül, karşılık ve mükafat* demektir (İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114).

IV. *Yaptıklarını güzel yapanlar* bu dünyada da güzellikle karşılanacaklardır. Ahiret yurdu ise çok daha iyidir (Nahl, 16/30)⁴.

V. *Yaptıklarını güzel yapanlar* bu dünyada da güzellikle karşılanacaklardır. Bu esnada yani güzeli ve kaliteyi ortaya koymak için sabır gösterenler ise hesabsız ödül alacaklardır (Zümer, 39/10)⁵.

VI. Göklerde ve yerde her ne varsa her şeyin mülkiyet ve hükümlerinin Allah'a ait olması kötülük edenleri yaptıklarından dolayı cezalandırmayı, *ellerinden gelenin en iyisini yapmaya çalışanları* ise daha güzelle mükafatlandırmasını en iyi şekilde sağlamaktadır (Necm, 53/31)⁶.

(تَحْسِنُوا) kalıbında **muzari muhatab cemi siygasıyla** 1 defa geçmektedir. Buna göre: Kadın, kocasının isyan ve aldırışsızlığından endişe ederse bu durumu düzeltmek için kocasıyla kendi arasında anlaşma maddeleri yapmaları tavsiye edilmekte, nefislerin kıskançlığa meyinden dolayı "elinizden gelenin en iyisini yapar ve bu konuda sorumluluğunuzu üstlenirseniz (**إِنْ تَحْسِنُوا**)" denilerek Allah'ın onların yaptıklarını çok iyi gördüğü haber verilmektedir (Nisa, 4/128)⁷.

¹ (الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقُوا أَجْرٌ عَظِيمٌ) (Âl-i İmran, 3/172)

² لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا إِذَا مَا اتَّقَوْا وَآمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوْا ثُمَّ اتَّقَوْا (مَائِدَةَ، 5/93) (وَإِذَا أَحْسَنُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ)

³ (لَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ) (Yunus, 10/26)

⁴ (لَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ) (Nahl, 16/30)

⁵ (لَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَأَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ) (Zümer, 39/10)

⁶ (وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسَاءُوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحُسْنَىٰ) (Necm, 53/31)

⁷ وَإِنْ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُورًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ وَأُحْضِرَتِ الْأَنْفُسُ الشُّحَّ وَإِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا (Nisa, 4/128)

(يُحْسِنُونَ) kalıbında **muzari gaib cemi** sigasıyla da 1 defa geçmektedir: (Bunlar;) **iyi işler yaptıklarını** sandıkları halde, dünya hayatında çabaları boşa giden kimselerdir (Kehf, 18/104)⁸.

Kur'an'da (ح س ن) h-s-n köküne ait bu iki fiilin sigaları dışında başka baktan gelen fiil yoktur.

3. KUR'AN'DA İSİM OLARAK GEÇEN (ح س ن) H-S-N KÖKÜ VE TÜREVELERİ

Mana açısından aynı olmaları itibariyle konudan da uzaklaşmamak için "أَحْسَنَ" fiil kalıbının masdarı olan "الإِحْسَانُ" kelimesini ve ismi fâili olan "المُحْسِنُ" ismini hemen akabinde ele almamız mevzunun dağılmamasını sağlayacaktır:

3.1. "الإِحْسَانُ" İsmi:

"أَحْسَنَ" fiilinin masdarı olan "الإِحْسَانُ" kelimesi, "الإِسَاءَةُ" kötülük etme kelimesinin zıddıdır (Ezherî, (t.y.), II, 37; Fîrûzâbâdî, (t.y.), I, 1535; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114; Zebîdî, (t.y.), I, 8008; İbn Sîde, (t.y.), I, 481). Râgıb el-İsfehânî (ö. 502/1108), "الاحسان" kelimesinin iki şekilde yorumlandığını belirtir. Bunlardan bir yorum, başkasına *inam ve ikramda bulunmak, nimet sunmak* anlamında olan yardımdır. İkincisi de *yapılan iş itibariyle olan ihsandır*. Örneğin kişinin iyi bir ilim öğrenmesi veya iyi bir iş yapması böyledir. Nitekim Hz. Ali'nin, "الناس ابناء ما يحسنون" *İnsanlar iyiliklerinin çocuklarıdır* sözü, bu anlama gelir. Yani Hz. Ali diyor ki: "İnsanlar, güzel fiil ve davranışlardan en iyi olarak bildikleri şeylere nispet olunurlar." (Râgıb el-İsfehânî, ty., s. 118; Zebîdî, (t.y.), I, 8008).

İbn Manzur'a göre (ö.711/1311); ihsanda bulunmak demek, kişinin hem kendine ve hem de başkalarına *iyilikte bulunması* manasındadır. Örneğin: "أَحْسَنْتُ إِلَى نَفْسِي" "*Kendime iyilikte bulundum*" ifadesi böyledir. Oysa "الإِنْعَامُ" dendiğinde bununla yalnızca başkasına yapılan iyilik kastedilir (İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114). Zebîdî (ö.1205/1790) de bu görüşte olmakla beraber, "الانعام" kelimesinin, sadece insan dışındaki şeyler için kullanıldığını söyler (ez-Zebîdî, (t.y.), I, 8008).

Kesre hareke ile "إِحْسَانٌ" kelimesi, aynı zamanda Aden yakınlarında, gidip gelen yolcuların konakladıkları, durakladıkları bir yerin adıdır (Fîrûzâbâdî, (t.y.), I, 1536; Zebîdî, (t.y.), I, 8009).

Arapça sözlüklerde "ihsan" bu şekilde anlaşılmıştır.

3.1. 1. Kur'an'da "إِحْسَانٌ" kelimesi:

"أَحْسَنَ" fiilinin masdarı olan ihsân kelimesi "إِحْسَانٌ" olarak 6 kere, "إِحْسَانًا" olarak da 6 kere geçer. Bu kelimelerin içinde yer aldığı ihsan konuları şöyledir:

I. Öldürülenler hakkında kısas farz kılınmışsa da *öldüren, ölenin kardeşi tarafından bağışlanmışsa, kendisine örfe uymak ve bağışlayana güzellikle diyet ödemesi gerekir* (فَاتَّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ) (Bakara, 2/178)⁹. Yani geride kalanı tatmin edecek, ölenin, eğer ölmeseydi ailesine çalışıp da getirebileceği hizmetlere bir nebze bedel olabilecek güzellikte bir diyet ödemesi gerektiği vurgulanmaktadır.

⁸ (الَّذِينَ ضَلَّ سَعِيَّهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا) (Kehf, 18/104)

⁹ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأُنثَىٰ بِالْأُنثَىٰ فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتَّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ فَمَنْ اعْتَدَىٰ بَعْدَ ذَلِكَ فَعَلُهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ (Bakara, 2/178)

II. Boşanma (defalarca değil) sadece iki defadır. Evlilik ya iyilikler yaşanarak devam ettirilecek ya da kadın **güzellik**le serbest bırakılacaktır. Kadına sonraki hayatında da bir şeyleri bahane ederek eziyet etmek ve onu üzme ihsan kavramının dışına taşmak demektir. Hatta ona verilenlerden bir tek şeyin geri alınması bile helal olmayıp ihsanla bağdaşmamaktadır (Bakara, 2/229)¹⁰.

III. (İslâm dinine girme hususunda) öne geçen ilk muhacirler ve ensar ile onlara **güzellik**le tabi olanlardan (الَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ) Allah hoşnut olmuştur, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. Bu hoşnutluğun sonucu olarak da Allah onlara içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır (Tevbe, 9/100)¹¹.

“والذين اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ” “Güzellikle onlara tabi olanlar...” sâbikunun (öncekilerin) üzerinde yürüyüp yükselmeye çalıştıkları yola istikamet üzere, dürüstlikle girenler” demektir (Ezherî, (t.y.), II, 37). Yani bu ayette geçen "ihsan" kelimesi, istikamet ve sabikunun üzerinde yürüyüp yükseldikleri, derece elde ettikleri yol anlamında değerlendirilmiştir (İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114; Zebîdî, (t.y.), I, 8008).

IV. Cuma hutbelerinde de okunan şu ayetin içeriği çok önemlidir:

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَذَكَّرُونَ (Allah şüphesiz adaleti, yaptığını en iyi şekilde yapmayı, yakınlara bakmayı emreder; hayasızlığı, fenalığı ve haddi aşmayı yasak eder. Tutasınız diye size öğüt verir. (Nahl, 16/90)

Bu ayette geçen “الإحسان” kelimesi Ragıb el-İsfehânî'nin (ö. 502/1108) bildirdiğine göre; “الإحسان” kelimesinden daha geneldir. Demek ki ihsan, adaletin de üstündedir. Çünkü "Adalet" dendiğinde bunun anlamı, kişinin vermesi gerekeni vermesi ve alması gerekenin en azını almasıdır. Oysa "İhsan" kelimesi mana olarak, vermesi gerekenden fazlasını vermesi, alması gerekenden daha az almasıdır (Râgıb el-İsfehânî, s. 118; Zebîdî, (t.y.), I, 8008). Adaletin gereğini yapmak vacip/zorunludur. İhsanda bulunmak ise mendub ve sünnettir (Râgıb el-İsfehânî, s. 118.).

Toplumdaki din hayatını oluşturan temellerden biri de bu ayettir. “Adalet mülkün temelidir” sözü de bu ayeti tefsir eder. Yani mülkün devam etmesinin sağlanması ancak adaleti yerine getirmekle gerçekleşecektir. Aksi takdirde zulüm ve fesat çoğalıp ahenk bozulacaktır (İz, 1967, s. 483).

Ezherî (ö.370/980), bu ayetin tevili olarak Cibril hadisini göstermektedir (Ezherî, II, 37; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114). Meşhur Cibril hadisinde görüldüğü gibi, Cebrail, Resulullah'a (a.s.), iman ve ihsanın ne anlama geldiğini sormuştu. Hz. Peygamber (sav) de:

“الإحسان: هو أن تعبد الله كأنك تراه فإن لم تكن تراه فإنه يراك” “İhsan; Allah'ı görüyor gibi O'na kulluk yapmandır. Zira sen onu görmesen de, O, seni görüyor” (Buharî, İman, 37; Müslim, İman, 1, 5; Nesâî, İman, 6; Ebû Dâvûd, Sünnet, 17; Tirmizî, İman, 4) şeklinde dile getirmişti.

Buradaki “الإحسان” ifadesinden kasıt, ihlastır. Zaten iman ve İslâm'ın her ikisinin de sıhhati için ihsan/ihlas şarttır (İbnu'l-Esîr, (1963), I, 962; Zebîdî, (t.y.), I, 8008). Yani herhangi bir kimse diliyle iman etmiş olduğunu söyleyip organlarıyla da, ihlas söz konusu olmaksızın uygularsa, imanı sahih olsa bile o kimse "Muhsin" olmamış olur. Gerçi “الإحسان” kelimesiyle, murakabeye ve güzel itaate

¹⁰ الطَّلَاقُ مَرَّتَانٍ فَاِمْسَاكَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٍ بِإِحْسَانٍ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا إِلَّا أَنْ يَخَافَا أَلَّا يُؤَيِّمَا حُدُودَ اللَّهِ (فَإِنْ جُفْتُمْ أَلَّا يُؤَيِّمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ (Bakara, 2/229)

¹¹ وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي (تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (Tevbe, 9/100)

işaret edilmesi murat olunmuştur (İbnu'l-Esîr, (1963), I, 962; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114; Zebîdî, (t.y.), I, 8008) diye de söylenmiştir. Çünkü kendisini Allah'ın murakabesi ve gözetimi altında gören kimse, güzel amel işler. Zaten hadiste "فإن لم تكن تراه فإنه يراك" kavliyle buna işaret edilmektedir (İbnu'l-Esîr, (1963), I, 962; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114).

V - VI. İyilik ve güzelliklerin karşılığının da yine iyilik ve güzellikler olacağı mü'mine şu ayetle aynı kelime iki defa tekrarlanarak öğretilmektedir: (هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ) *Ihsanın (iyiliğin) karşılığı, ihsandan (iyilikten) başkası mıdır?* (Rahman, 55/60).

"إِحْسَانًا" olarak ise 6 yerde geçmekte, bunların beşinde (بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا) kalıbıyla kayıtsız şartsız olarak ana-baba'ya iyilik ve güzellikte bulunma vurgulanmaktadır¹². Bunun ne kadar önemli olduğu, anne-babaların ilerleyen yaşlarıyla birlikte gelen ruhsal ve fiziksel ihtiyaçlarıyla da bağlantılı olduğu aşikardır.

Altıncısı ise şu ifadeyle yer almaktadır: (فَكَيْفَ إِذَا أَصَابْتَهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيَهُمْ ثُمَّ جَآؤُوكَ) *Başlarına kendi işlediklerinden ötürü bir musibet isabet ettiğinde sana gelip: «Biz, iyilik etmek ve uzlaştırmaktan başka bir şey istemedik» diye nasıl Allah'a yemin ederler!* (Nisa, 4/62). Demek ki ihsan gerekçesiyle yapılan her şey ihsanı gerçekleştirilmemektedir. Müminler bu konuda uyarılmaktadır.

(إِحْسَان) kelimesinin geçtiği ayetler burada sona ermektedir.

Buraya kadar geçen ayetlerde görüldüğü gibi "İhsan", Kur'an'ın temel kavramları arasında yer almaktadır. Dolayısıyla *övme* (medh) anlamına gelebilecek bütün kavramlarla eş anlam ilişkisine sahiptir. Tevhid, iman, İslam, itaat, salih amel, takva, istikamet, ihlas, infak, ikram, lütuf,... gibi. 'İsâe' (kötülük), küfür, Allah'a iftira, kibir, nifak, isyan ve zulüm ... gibi yerme/kötüleme ifade eden kavramlarla da zıt anlam ilişkisine sahiptir (Karagöz, 2003, s. 294).

Ayet ve hadislerde görülen "İhsan"la insanın bağlantısı '*yaptığımı güzel yapmak*' şeklinde tezahür eder ve tüm iyi davranışları bünyesinde barındırır. Başta ailesi olmak üzere diğer insanlara karşı *sevgiye dayalı özverili tutumunu* anlatır. Bireyin diğer varlıklara ihsanında olduğu kadar ibadet ve amellerini de en güzel şekilde yerine getirmeye çalışması ihsanının kapsam alanını daha da genişlettiğini göstermektedir (Yüce, 2013, s. 136).

¹² وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا (Bakara, 2/83) (وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْكُمْ وَأَنتُمْ مُعْرِضُونَ

وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ (Nisa, 4/36) (وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا

قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبِّيَ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِنْ إِمْلَاقٍ نَّحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَلَا) (تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَّنَ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ (En'am, 6/151)

وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبُلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا آفٌ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ (وَصَيِّرْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَحَمَلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا حَتَّىٰ) (İsrâ, 17/23) (لَهُمَا قَوْلَا كَرِيمًا إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي دَرَجَاتِي إِنِّي نُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ (Ahkaf, 46/15).

Görüldüğü gibi; "İhsan: Hakk'ın rızası düşünülerek başkasına güler yüzle bakmaktan başlayarak, bir milleti zulümden, esareten kurtaracak olan kahramanlığa kadar uzanan hattın imtidadınca devam eden ve her iyiliği içine alan, hayırdır." (İz, s. 486).

Sanki dinin teorik ve pratik yansımalarıyla amaçladığı ve hedeflediği gerçekler ihsan kavramında toplanmış görünmektedir. Bu da iman ve ihlasla kaynaşmış halde bulunulduğunda ortaya çıkacaktır (Özcan, s.191).

Böylece kişinin karşısında "ihsan" haline bürünmesi gereken üç kısım söz konusudur: 1) Allah' a karşı ihsan. O'na iman edip emir ve yasaklarına riayet etmektir. 2) İnsanlara karşı ihsan. Ana-baba, eş, çocuklar, akrabalar, komşular gibi muhaatab olduklarına iyi davranıp haklarını gözetmek bu gruptaki ihsanını ifade eder. 3) Kişinin kendisine karşı ihsanı. Allah'ın rahmetini, nimetlerini ve cennetini kazanmak için gayret göstermesidir (Kara, s. 135-136).

3.2. "مُحْسِنٌ" İsmi:

"مُحْسِنٌ" kelimesi "أَحْسَنَ" fiilinin ismi fâili olarak *bu fiille ifade edilenleri yapan* anlamına geldiği aşikardır. Sözlüklerde bu kelimenin fiilden farklı ve özel olarak ele alınıp yapılmış bir tarifi yoktur.

Yani muhsin kelimesi; iyi faaliyetler yapan, iyi faaliyetleri en güzel biçimde yapan anlamına gelmektedir (Karagöz, 2007, s.294). İyiliği kötü fiillere tercih eden, şahsını ibadet ve itaatle sorumlu tutan, adaletle muamele eden gibi anlamlar da buna dahildir (Özcan, s.188).

3.2.1. Kur'an-ı Kerim'de "مُحْسِنٌ" Kelimesi:

Elinden gelenin en iyisini yapmayı adet edinip bu özelliği şahsiyetinin ismi haline getiren diyebileceğimiz "مُحْسِنٌ" kelimesi Kur'an'da 4 kere, "مُحْسِنُونَ" olarak 1 kere "مُحْسِنِينَ" şeklinde ise 33 kere, "لِلْمُحْسِنَاتِ" olarak da 1 kere geçer.

"مُحْسِنٌ" yani tekil olarak geçtiği yerlerde şu konulardan bahsedilmektedir:

I. İyiliği şahsiyetiyle özdeşleştirerek kendini Allah'a adayan kimsenin (مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ) mükafatı Allah katında olup onlar korkusuz ve üzüntüden uzak bir hayat yaşayacaklardır (Bakara, 2/112)¹³.

Bu ayetler, ihsan kelimesinin ne kadar kapsamlı olduğunu da açıklayan ayetlerdir. Zaten bunun içindir ki her şeyden münezze olan yüce Allah, *muhsin* vasfına sahip olan kullarının sevabının daha çok olduğunu belirtmiştir (ez-Zebîdî, (t.y.), I, 8008).

II. *İyi ve güzel işler yaparak* kendini Allah'a adayan, hanif olan ve Allah'ın dost edindiği İbrahim'in dinine uyan kimseden din bakımından daha iyisi yoktur (Nisa, 4/125)¹⁴.

III. *İyilik yaparak* kendini Allah'a adayan kimse işlerin sonucu Allah'a ait olduğu için en sağlam kulpa sarılmıştır (Lokman, 31/22)¹⁵.

Sa'leb (ö.291/904), bu ayeti "O, Resule uyan kişidir" sözleriyle tefsir etmiştir (İbn Sîde, (t.y.), I, 481; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114).

IV. Yüce Allah bereketler lutfetmektedir. Ancak nesillerin içinden *hem iyiliği adet haline getirenler* hem de bunun tersi durumda olup kendine zulmedenler çıkacaktır (Saffat, 37/113)¹⁶.

¹³ (بَلَىٰ مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ) (Bakara, 2/112)

¹⁴ (وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا) (Nisa, 4/125)

¹⁵ (وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ وَإِلَى اللَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ) (Lokman, 31/22)

¹⁶ (وَبَارِكْنَا عَلَيْهِ وَعَلَىٰ إِسْحَاقَ وَمَنْ ذُرِّيَّتَهُمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِنَفْسِهِ مُبِينٌ) (Saffat, 37/113)

(مُحْسِنُونَ) olarak 1 kere geçmektedir. Burada da Allah'ın (kötülükten) sakınanlar ve işlerini iyi yapanlarla beraber olduğu vurgulanmaktadır (Nahl, 16/128)¹⁷.

(مُحْسِنِينَ) olarak ise 33 kere geçmektedir. Bu ayetlerde bildirilen özellikler şunlardır:

I. Hz. Musa'nın kavmine "Şu şehre girin" demekle acizliği kabullenmemeleri, hayırlı faaliyetlerde bulunmaları ve başışlanma dilemeleri emredilerek bunu yapanların *muhsin kimseler* olduğu intibai verilmekte ve (وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ) *iyilere daha da artırırız* denmektedir (Bakara, 2/58)¹⁸. Aynı ifade aynı konuda (Araf, 7/161) ayetinde de geçmektedir¹⁹.

II. Allah'ın *muhsin* kişileri sevdiği (اللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ) kalıbıyla bu grubtan olan 5 ayrı ayette tekrarlanmaktadır [Bkz. (Bakara, 2/195) (Âl-i İmran, 3/134, 148) (Maide, 5/13, 93)]. Kalıp her durumdaki *muhsin* grubuna uyması için "şöyle yaptıklarından dolayı onları Allah seviyor" denmemekte, "*Muhsinleri sever*" cümlesi vurgulanmaktadır²⁰.

III. Kadınların el sürmeden ve mehir tayin etmeden boşanması durumunda; *İyi davrananların üzerine gereken bir hak olarak onları zengin kendi çapına, fakir kendi çapına uygun bir şekilde faydalandırın* denmektedir (Bakara, 2/236)²¹.

IV. Kişi söylediği şeylerle de (بِمَا قَالُوا) *muhsinlerden* olabilmektedir. Zira Allah onlara, *dediklerine karşılık, içinde temelli kalacakları, altından ırmaklar akan cennetler vermiştir. Bu, iyi davrananların mükafatıdır* (Maide, 5/85)²².

Ayetin sonunda geçen (وَذَلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ) *Bu, iyi davrananların mükafatıdır* kalıbı tekrar (Zümer, 39/34)'de²³ tekrarlandığı gibi yine bu grupta çeşitli güzel davranışların dünya ve ahiretteki güzel sonuçlarına değinilerek (نَجْرِي الْمُحْسِنِينَ) *iyi davrananları mükafatlandırırız* kalıbında 8

¹⁷ (إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ) (Nahl, 16/128)

¹⁸ وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةً نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ (Bakara, 2/58)

¹⁹ وَإِذْ قِيلَ لَهُمْ اسْكُنُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةً وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَاتِكُمْ سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ (Araf, 7/161)

²⁰ Bkz. (اللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ) (Bakara, 2/195) (وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ) فَآتَاهُمُ اللَّهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الْآخِرَةِ (وَإِلَى الْبَابِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظِ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ) فِيمَا نَقُضَتْ مِنْهُمْ مِيقَاتُهُمْ لِعَنَاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَنَسُوا حَظًّا (وَإِلَى الْبَابِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظِ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ) لَيْسَ عَلَى (مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلَى خَائِنَةٍ مِنْهُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ) الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا إِذَا مَا اتَّقَوْا وَآمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَآمَنُوا ثُمَّ اتَّقَوْا وَأَحْسِنُوا وَاللَّهُ (يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ) (Maide, 5/93)

²¹ لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمْ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَتَّعُوهُنَّ عَلَى الْمَوْسِعِ قَدْرَهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدْرُهُ مَتَاعًا (بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ) (Bakara, 2/236)

²² (فَأَنبَاهُمْ اللَّهُ بِمَا قَالُوا فَجَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ) (Maide, 5/85)

²³ (وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ . لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذَلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ) (Zümer, 39/33-34)

verde geçer²⁴. Bir başka ayetin sonunda da (إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ) *İyi iş yapanlara Allah'ın rahmeti çok yakındır.* (Araf, 7/56) buyrulurak lutufların onlara geç kalmadan geleceği vurgulanır²⁵. (وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ) *İyi davrananları müjdele!* (Hac, 22/37) ayeti de böyledir²⁶. (وَأَنَّ) *Hiç şüphe yok ki Allah iyi davrananlarla beraberdir.* (Ankebut, 29/69) ayeti ise bütün bu söylenenleri tek cümlede toplar gibidir (Ankebut, 29/69)²⁷.

V. (Savaşta olup da) güçsüz, hasta ve sarfedecek bir şey bulamayan fakat *Allah ve Peygamberine bağlı kalan muhsinler için sorumluluk yoktur* (Tevbe, 9/91)²⁸.

VI. Yapılan güzel işlerin zayi olmayacağı şeklindeki (إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ) *Allah iyilik yapanların mükâfatını zayi etmez* kalıbı da 3 defa tekrar edilir (Tevbe, 9/20, Hud, 11/115, Yusuf, 12/90)²⁹. Bir kere de (وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ) *iyilik yapanların mükâfatını zayi etmeyiz* şeklinde geçer (Yusuf, 12/56)³⁰.

VII. Yaptığı işi doğru ve kaliteli yapmak muhsin olmak demektir. Kendisi ile birlikte hapse giren iki gencin, Hz. Yusuf'tan rüyalarını yorumlamalarını isterken, ona *Muhsin* adını vermeleri onun doğru yorumları ve sonucun onun dediği gibi çıkmasının neticesi olduğu anlaşılmaktadır (Yusuf, 12/36)³¹.

Ayette geçen “انا نراك من المحسنين” kavli konuya açıklık getirmektedir. Çünkü burada geçen “*Muhsinlerden*” ifadesiyle, güzel yorum yapanlardan, yorumunda yanılmayanlardan, manası kast edilmiştir (Zebîdî, (t.y.), I, 8008). Yani “*iyi rüya yorumlayanlardan görüyoruz*” (Ezherî, (t.y.), II, 37). Bu ayetle ilgili olarak yapılan açıklama konusunda 'Yusuf (a.s.), zayıflara, ezilenlere yardımda bulunur ve hastaları ziyaret ederdi. İşte Yusuf'un ihsanı bunlardı' denilir (Zebîdî, (t.y.), I, 8008).

²⁴ Bkz. En'am, 6/84, Yusuf 12/22, Kasas, 28/14, Saffât, 37/80, 105, 110, 121, Mürselat 77/44. (وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ كُلًّا هَدَيْنَا وَنُوحًا هَدَيْنَا مِن) (En'am, 6/84) (قَبْلَ وَمِن ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَى وَهَارُونَ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ (Kasas, 28/14) (وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَى آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ (Saffât, 37/103-105) (وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ . وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ . سَلَامٌ عَلَى نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ . إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ (Saffât, 37/120-121) (سَلَامٌ عَلَى مُوسَى وَهَارُونَ . إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ . كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ (Mürselat, 77/41- 44) (إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي ظِلَالٍ وَعُيُونٍ . وَفَوَاقِهِ مِمَّا يَشْتَهُونَ . كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ . إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

²⁵ (Araf, 7/56) (وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ)

²⁶ (Hac, 22/37) (لَنْ يَبَالَ اللَّهُ لِحُومِهَا وَلَا دِمَائِهَا وَلَكِنْ يَبَالُهَا التَّقْوَى مِنْكُمْ كَذَلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ)

²⁷ (Ankebut, 29/69) (وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ)

²⁸ (تصبر على الضعفاء ولا على المرضى ولا على الذين لا يجدون ما ينفقون حرج إذا نصحوا لله ورسوله ما على المحسنين من) (سبيلٍ والله غفورٌ رحيمٌ

²⁹ Bkz. Tevbe, 9/20, Hud, 11/115, Yusuf, 12/90. (مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَن رَّسُولِ اللَّهِ وَلَا يَرْغَبُوا بِأَنفُسِهِمْ عَن نَّفْسِهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطْؤُونَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْهُ وَاصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ (Tevbe, 9/120) (عَدُوٌّ نَبِيًّا إِلَّا كَتَبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ قَالُوا إِنَّكَ لَأَنْتَ يُوسُفُ قَالَ أَنَا يُوسُفُ وَهَذَا أَخِي قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا إِنَّهُ مَن يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ) (Hud, 11/115) (الْمُحْسِنِينَ (Yusuf, 12/90)

³⁰ (Yusuf, 12/56) (وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَّبِعُوا مِنْهَا حَيْثُ شَاءَ نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَن نَّشَاءُ وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ)

³¹ (وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانٍ قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْرًا وَقَالَ الْآخَرُ إِنِّي أَرَانِي أُحْمَلُ فَوْقَ رَأْسِي خُبْرًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ) (تَبَيَّنَّا بِنُؤْيِبِهِ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ (Yusuf, 12/36)

Nitekim zayıflara yardım etmek, mazlumun derdiyle ilgilenmek, hastaları ziyaret etmek de ihsandır, diye söylenmiştir (Ezherî, (t.y.), II, 37).

VIII. Kişide merhametin bulunması de *muhsinlerin* özelliklerindedir (Yusuf, 12/78)³²

IX. Hikmet dolu Kur'an'ın dahi *iyiliği adet etmiş kişilere* bir hidayet rehberi ve rahmet olduğu açıklanır (Lokman, 31/2-3)³³.

X. *Azabı gördüğü gün "geri dönüş (imkanı) olsaydı da güzel davrananlardan olsaydım!" diyeceği gün (gelmeden sakının!)* (Zümer, 39/58) denilerek muhsinlerden olunmadığına pişman olunacaktır (Zümer, 39/58)³⁴.

XI. Kur'an'dan önce Tevrat rahmet ve rehberdi. Kur'an da zulmedenleri uyarmak ve *iyi davranışı adet etmiş kimselere* müjde olarak indirilmiştir (Ahkaf, 46/12)³⁵.

XII. Müttekiller aynı zamanda *Muhsin* kimselerdir ve cennetlerde pınar başlarında olacaklardır (Zâriyat, 51/15 - 16)³⁶.

XIII. Ve yine o muhsinler gölgeliklerde, canlarının çektiği çeşit çeşit yiyecekler arasında afiyetle yiyip içeceklerdir (Mürselat, 77/41- 44)³⁷.

(لِلْمُحْسِنَاتِ) *İyilik yapan bayanlar* kalıbıyla 1 defa şu cümlede geçer: (وَإِنْ كُنْتُمْ تُرَدُّنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ) «Eğer Allah'ı, Peygamberini, ahiret yurduunu istiyorsanız bilin ki, Allah içinizden *iyi davrananlara* büyük ecir hazırlamıştır.» (Ahzab, 33/29). Burada Hz. Peygamber'in hanımlarına hitap edilse de her mümin bayanın alacağı dersler vardır.

Buraya kadar olan ayetlerde görüldüğü gibi İslam dini böylece özellikle sosyal münasebetlerimizde ve işlerimizde bulunduğumuz durumu idare ederek yerinde saymayı ya da seyirci kalmayı değil en ideale koşmayı hedef göstermiştir. Fertlerinin çoğunluğu bu düşünceyi taşıyan toplumlar böylece giderek gelişen ilerlemiş bir toplumu oluşturacaklardır (Polat, 2012, s.132).

Türkiye'de yayınlanan ağıt tarzındaki şiirleri inceleyen bir araştırmacı şöyle demektedir: "Ağıtlarda kader inancının iki farklı uçta, isyan ve teslimiyet arasında olduğu tespit edilmekte ve kader inancının kabullenme, rıza, boyun eğme yanında isyan, başkaldırı, kahır anlamına gelen yönlerinin de olduğu görülmektedir. Bizim toplumumuz ile ilgili rıza gösteren, mütevekkil anlayışın aksine ağıtlarda, isyan tarafının ağır bastığı ağıtlar tespit edilmiştir." (Özbolet, 2012, s.1970). Hiç kuşkusuz bunda toplumun büyük kesiminin Kur'an'dan habersiz yaşamasının, muhsin olarak yaşamamasının rolü çok büyüktür.

3. 3. «الحسن» İsmi:

³² (قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ إِنَّ لَهُ أَبَا شَيْخًا كَبِيرًا فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ) (Yusuf, 12/78)

³³ (تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ . هُدًى وَرَحْمَةً لِلْمُحْسِنِينَ) (Lokman, 31/2-3)

³⁴ (أَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ) (Zümer, 39/58)

³⁵ (وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَى إِمَامًا وَرَحْمَةً وَهَذَا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِسَانًا عَرَبِيًّا لِيُنذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَيُشْرَى لِلْمُحْسِنِينَ) (Ahkaf, 46/12)

³⁶ (إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ . آخِذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُحْسِنِينَ) (Zâriyat, 51/15 - 16)

³⁷ (إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي ظِلَالٍ وَعُيُونٍ . وَفَوَاحِشٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ . كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ . إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ) (Mürselat, 77/41- 44)

“حَسَنٌ يَحْسُنُ حُسْنًا” çekiminde görüldüğü gibi bu fiilin mastar şeklidir (el-Ezherî, (t.y.), II, 37). Zamme hareke ile “الحُسْنُ” kelimesi, “الجمال” demek olup, bu da *güzellik, parlak olan, çekici olan ve rağbet edilen* her şey demektir (Zebîdî, (t.y.), I, 8007; Fîrûzâbâdî, (t.y.), I, 1535; İbrâhîm Mustafa vd., (t.y.), I, 363). “الحُسْنُ/güzel ve iyi” kelimesi, “الْفُجْحُ/çirkin, kötü ve fena, iyi olmayan” kelimesinin zıddıdır (İbn Dureyd, (t.y.), I, 274; İbn Fâris, (1991), II, 45; Cevherî, (1979), I, 129; Zebîdî, (t.y.), I, 8007; Râzî, (1995), I, 167; İbn Sîde, (t.y.), I, 481; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114).

“الحُسْنُ” kelimesi, iyi ve güzel olan şeyler için sıfat olarak da kullanılan bir kelimedir (İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114).

Aynı manayı veren “الحُسْنُ” ve “الجمال” (*güzellik*) görünürde birbirinin müradifi (eş anlamlısı) olan kelimelerdir. Asmaî (ö.216/831) der ki; “Gözlerdeki güzellik için “الحُسْنُ” kelimesine yer verilir. Burun güzelliği için ise “الجمال” kelimesi kullanılır” (Zebîdî, (t.y.), I, 8007). Ezherî (ö.370/980), “Güzel olan şeyler için “الحُسْنُ” kelimesi kullanılır” (Ezherî, (t.y.), II, 37) derken, Rağîb (ö. 502/1108) da “الحُسْنُ” kelimesi; “*güzel görülen, arzulanan ve rağbet edilen her şey demektir*” der. Bu güzel olan şeyler de biri akıl açısından güzel görülen ve kabul edilen; diğeri heva ve heves noktasından güzel bulunan ve biri de güzel olması cihetiyle güzel olan olmak üzere üç kısımdır (Râğîb el-İsfahânî, s. 118; Zebîdî, (t.y.), I, 8007). Aslında “الحُسْنُ” genel olarak daha çok halkın anlayışı açısından gözle görülen güzellik olarak bilinir. Zaten Kur’an’da da en fazla karşılaşılan ve güzel olarak kabul gören şey, basiret noktasından, kalp gözü veya öngörü noktasından görülen güzelliktir (Zebîdî, (t.y.), I, 8007).

Kelimenin çoğulu, herhangi bir kural sözkonusu olmaksızın “مَحَاسِنٌ” kelimesidir (Cevherî, (1979), I, 129; Râzî, (1995), I, 167; Fîrûzâbâdî, (t.y.), I, 1535; ez-Zebîdî, (t.y.), I, 8007. İbrâhîm Mustafa vd., (t.y.), I, 363).

Zamme hareke ile “حُسْنٌ” kelimesi, aynı zamanda Ahmed b. Hanbel’in (ö. 241/855) ümmü veledi’nin adıdır (Fîrûzâbâdî, (t.y.), I, 1535; Zebîdî, (t.y.), I, 8009). Ahmed b. Hanbel’den rivayetle hadis aktarmıştır (Zebîdî, (t.y.), I, 8009).

“الحُسْنُ” ve “الحُسْنُ” kelimelerinin her ikisinin de dil açısından kullanıldığı belirtilmiştir. Zamme hareke ile birincisi yani “الحُسْنُ” kelimesi, Hicaz bölgesi halkının kullanmış olduğu lehçedir. İkincisi de tıpkı “الرُّثْدُ” ve “البُخْلُ” kelimesi gibidir. Aynı zamanda “حُسْنَابَادٌ” kelimesi, İsfahan’da bir kasabadır (Zebîdî, (t.y.), I, 8009).

3. 3. 1. Kur’ân-ı Kerîm’de (الحُسْنُ) kelimesi:

Kur’ân-ı Kerîm’de bu kelime “حُسْنٌ” kalıbında 7 kere, “حُسْنًا” kalıbında 5 kere, “حُسْنُهُنَّ” olarak da 1 kere geçer.

“حُسْنٌ” muzaf olarak yer aldığı 7 yerden 5’inde (حُسْنُ الْمَاءِ) (*varılacak yerin güzeli, akibet güzelliği*) tamlamasıyla geçer. Örneğin: (رُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ) (المُفْتَنَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذَلِكَ مَتَاعُ الدُّنْيَا وَاللَّهُ عِنْدَهُ) (*Kadınlara, oğullara, kantar kantar altın ve gümüşe, nişanlı atlar ve develere, ekinlere*

karşı aşırı sevgi beslemek insanlara güzel gösterilmiştir. Bunlar dünya hayatının nimetleridir, oysa gidilecek yerin **güzeli** Allah katındadır. (Âl-i İmran, 3/14)³⁸

2 yerde yine ahiret nimetinin güzelliği söz konusu edilmektedir:

I. (فَاتَاهُمُ اللَّهُ تَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الْآخِرَةِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ) Bu yüzden Allah onlara dünya nimetini de ahiret nimetinin de **güzelliğini** (fazlasıyla) verdi. Allah işlerini iyi yapanları sever. (Âl-i İmran, 3/148)

II. (فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْتِي بَعْضِكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَأَلْزَمْتُمُ هَاجِرُوا وَأَخْرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَوْدُوا فِي سَبِيلِي وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ تَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ) Bunun üzerine Rableri, onların dualarını kabul etti. (Dedi ki:) Ben, erkek olsun kadın olsun -ki hep birbirinizdensiniz- içinizden, çalışan hiçbir kimsenin yaptığını boşa çıkarmayacağım. Onlar ki, hicret ettiler, yurtlarından çıkarıldılar, benim yolumda eziyete uğradılar, çarpıştılar ve öldürüldüler; andolsun, ben de onların kötülüklerini örteceğim ve onları altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Bu mükâfat, Allah tarafındadır. Allah; karşılığın **güzeli** O'nun katındadır. (Âl-i İmran, 3/195)

(حُسْنًا) olarak 5 kere geçmektedir. Bu ayetlerde bahsedilen konular şöyledir:

I. (وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا) İnsanlarla **güzel güzel** konuşun (Bakara, 2/83) ayetiyle insanlarla güzel sözle ve güzel uslubla konuşmak emir sigasıyla ifade edilmiştir³⁹.

Ezherî (ö.370/980) “وقولوا للناس حُسْنًا” (Bakara, 2/83) “İnsanlara karşı güzel söz söyleyin” ayetindeki hitabın yahudilere yönelik olduğunu söyler. Yani “Ey Yahudiler! Muhammed’in Tevrat’ta bulunan niteliklerini halka doğru-dürüst olarak anlatın” demektir (Ezherî, (t.y.), II, 38; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114). Ayetin o anda iniş sebebi ne olursa olsun kıyamete kadar gelecek tüm insanlara hitap ettiği aşikârdır.

Râgıb el-İsfehânî’ye (ö. 502/1108) göre de ayette geçen (حُسْنًا) güzel söz demektir (Râgıb el-İsfehânî, (t.y.), s. 118).

Bu ayette yer alan sözkonusu kelime kıraat açısından “وقولوا للناس حُسْنًا” (Bakara, 2/83) olarak okunduğu gibi “وقولوا للناس حَسَنًا” olarak da okunmuştur (Ezherî, (t.y.), II, 36).

Ebu Hâtim’in (ö. 248/862) bildirdiğine göre, Ahfeş (ö. 215/930): “وقولوا للناس حُسْنًا” “İnsanlara güzel söz söyleyin.” (Bakara, 2/83) ayetini tıpkı “بُشْرًا/büşrâ” kelimesi gibi “وقولوا للناس حُسْنًا” olarak okumuştur (İbn Sîde, (t.y.), I, 481; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114; Zebîdî, (t.y.), I, 8009). O kendisine; “Böyle okumak caiz olmaz. Çünkü ‘حُسْنًا’ kelimesi, kalıp/vezin olarak tıpkı ‘فُعْلَى’ gibidir. Bu ise caiz olmaz. Kelimenin başına harfi tarif dediğimiz ve belirtme takısı diye aktardığımız ‘elif’ ve ‘lam’ harflerinin getirilmesi gerekir. Ancak bu şekilde “الحُسْنًا” olarak caiz olur” demiştir (İbn Sîde, (t.y.), I, 481; ez-Zebîdî, (t.y.), I, 8009).

³⁸ Aynı kalıbı taşıyan diğer ayetler için bkz. (الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبَىٰ لَهُمْ وَحُسْنُ مَآبٍ) (Ra’d, 13/29) (فَعَقَرْنَا لَهُ ذَٰلِكَ وَإِنَّ لَهُ) (سَادَ، 38/40) (وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنُ مَآبٍ) (سَادَ، 38/25) (عِنْدَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنُ مَآبٍ) (الأخيار. هَذَا ذِكْرٌ وَإِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ مَآبٍ) (Sâd, 38/48-49)

³⁹ وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا (Bakara, 2/83) (الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِنْكُمْ وَأَنْتُمْ مُعْرِضُونَ)

İbn Cinnî (ö. 392/1001) de der ki: “Benim açımdan, Ebul-Hasan’ın böyle bir şey söylemesinin bir gereği yoktur (İbn Sîde, (t.y.), I, 481; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114). Çünkü ‘حُسْنَى’ kelimesi, burada sıfat değildir. Bunun buradaki fonksiyonu, mastar bir kelime olduğudur ve tıpkı “الحسن” demek gibidir. Yani ondan başkalarının “و قولوا للناس حسنا” “İnsanlara güzel söz söyleyin.” (Bakara, 2/83) kavlini okumaları gibidir (İbn Sîde, (t.y.), I, 481; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114). Ezherî’nin (ö.370/980) Ahmed b. Yahya’dan (ö. 291/903) rivayetine göre, arkadaşları, “حَسَنًا” kelimesini tercih etmişlerdir. Çünkü bununla “Güzel bir söz” murat olunmaktadır. Başkaları da bu kelimenin “حَسَنٌ” çekiminde görüldüğü gibi, mastar olduğunu söylemiştir (İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114).

II. يَا ذَا الْقُرْآنِ إِمَّا أَنْ تُعَذِّبَ وَإِمَّا أَنْ تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا) «Zülkarneyn! Onlara azap da edebilirsin, iyi muamelede de bulunabilirsin» dedik (Kehf, 18/86)⁴⁰. Görüldüğü gibi ayette yine insanlara iyi muamele söz konusudur.

III. (مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا بَعْدَ سُوءٍ فَإِنِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ) "Kim haksızlık eder, sonra, işlediği kötülük yerine iyilik yaparsa, bilsin ki ben (ona karşı da) çok bağışlayıcıyım, çok merhamet sahibiyim." (Neml, 27/10- 11)⁴¹ ayeti işlediği kötülüğü telafi edecek şekilde iyilik yapanın affedileceğini ilan etmektedir.

IV. (وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا) "Biz, insana, ana ve babasına karşı iyi davranmasını tavsiye ettik" (Ankebut, 29/8)⁴² ayeti daha önce 5 defa geçen anlamın farklı lafızlarla ifadesi olup onlar için iyi olabilecek ne varsa yerine getirilmesini istemektedir.

“بوالديه حسنا” ifadesi, anne ve babasına karşı, en iyi ve en güzel olan şekliyle bakar, görevini yerine getirir” demektir (Zebîdî, (t.y.), I, 8009).

V. (وَمَنْ يَفْتَرِ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا) "Kim güzel bir iş işlerse onun güzelliğini artırırız." (Şûra, 42/23)⁴³ ayeti güzelliği huy haline getirip kaliteli iş ve davranışlar sergileyenin etrafı tarafından da sevileceğini, takdir göreceğini bildirmektedir.

(حُسْنُهُنَّ) olarak ise Hz. Peygamber'e hitaben yapılan şu ayette 1 kere geçmektedir: Bundan sonra artık başka kadınlarla evlenmen, **güzellikleri** hoşuna gitse bile, bunların yerine başka hanımlar alman sana helâl değildir (Ahzab, 33/52)⁴⁴

3. 4. “الحسن” İsmi:

⁴⁰ Ayetin tamamı şöyledir: (حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا قُلْنَا يَا ذَا الْقُرْآنِ إِمَّا أَنْ تُعَذِّبَ (Kehf, 18/86) وَإِمَّا أَنْ تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا

وَأَلْقَ عَصَاكَ فَلَمَّا رَأَاهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ يَا مُوسَىٰ لَا تَخَفْ إِنِّي لَا يَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُونَ . إِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ)⁴¹ (بَدَّلَ حُسْنًا بَعْدَ سُوءٍ فَإِنِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ) (Neml, 27/10- 11)

(وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ) (Ankebut, 29/8)

ذَلِكَ الَّذِي يُبَيِّنُ اللَّهُ عِبَادَةَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ وَمَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ)⁴³ (لَهُ فِيهَا حُسْنًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ) (Şûra, 42/23)

لَا يَجِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ رَاقِبًا)⁴⁴ (Ahzab, 33/52)

“الحَسَنُ” güzel kelimesi “الْقَبِيحُ” çirkin kelimesinin zıddıdır (İbn Dureyd, (t.y.), I, 274; İbrâhîm Mustafa vd., (t.y.), I, 363). Güzel olan şeyler için kullanılan sıfat kelimesidir (Ezherî, (t.y.), II, 36). Harekeli olarak “الحَسَنُ” kelimesi, *her şeyin en güzel olanı* anlamındadır (Fîrûzâbâdî, (t.y.), I, 1535; Zebîdî, (t.y.), I, 8009). Zebîdî'ye göre (ö.1205/1790); bu, mana olarak *kendi başına güzellikle nitelenmiş, haddizatında güzel olan şey* demektir. Zira o mana, zaten onun zatında sabittir, vardır. Örneğin yüce Allah'a ve onun sıfatlarına iman etmek böyledir. Bir de haddizatında, aslında kendisinde sabit olan güzel bir vasıf yok da, başkasında sabit ve var olan şey sebebiyle olan güzellik ve iyilik vasfıdır. Örneğin cihad olayı böyledir. Aslında cihad olayı, başlı başına, zatı itibariyle güzel olan bir şey değildir. Çünkü bunda yüce Allah'ın ülkelerini, beldelerini yakıp yıkmak, harabeye dönüştürmek vardır, kullarına azap etmek vardır. Ancak cihadın güzel olan yönü, bunun İ'lâyi Kelimetullah/Allah'ın kelimesini yüceltme ve düşmanlarını helak etme şeklinde olursa, işte güzel olan yönü burasıdır (Zebîdî, (t.y.), I, 8009).

“رَجُلٌ حَسَنٌ” “Güzel bir adam” ve “امْرَأَةٌ حَسَنَةٌ” “güzel bir kadın” (Cevherî, (1979), I, 129; Râzî, (1995), I, 167) (demektir). “رَجُلٌ حَسَنٌ بَسَنٌ” diye de söylenir. Bu da “Güzel adam” anlamındadır. Bir deyim olarak “حَسَنٌ بَسَنٌ” şeklinde de kullanılır ve bu da “Güzel” demektir (Cevherî, (1979), I, 129). “بَسَنٌ” kelimesi, “حَسَنٌ” kelimesine tabidir, aynı anlamı içerir ve ifadeye güzellik katar (Cevherî, (1979), I, 129; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114).

“رَجُلٌ حَسَنٌ” “Güzel bir adam” ve “امْرَأَةٌ حَسَنَةٌ وَحُسَانَةٌ” “Güzel bir kadın” denir (İbn Fâris, (1991), II, 45).

Bazı dilbilimcilere göre “الحَسَنُ” kelimesi, “الحُسْنُ” kelimesinden alınmış olup *bir tür güzellik*, demektir. “الحُسْنُ” ise, bütünden alınan bir kısım güzellik anlamındadır. Gerçi ister o manada, ister bu manada olsun, her ikisi de caiz olur (Ezherî, (t.y.), II, 37; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114).

Münziri'nin (ö. 656/1258), Ahmed b. Yahya'ya dayanarak bize bildirdiğine göre, Ahmed b. Hanbel demiş ki: ‘Ashabımızdan/gurubumuzdan veya arkadaşlarımızdan biri *اخْتَرْنَا حَسَنًا/Bize güzel olanı seç*’ diye sözleri arasında bu ifadeyi kullanır ki o, bununla *قولاً حَسَنًا/Güzel söz seç*’ demek ister (Ezherî, (t.y.), II, 36).

Sibeveyh (ö. 180/796) der ki: "Kelimeyi, erkek ismi olarak “الحَسَنُ” şeklinde söyleyenler, bununla, adamı bizzat, bir şey/eşya olarak murat etmiş olmaktadırlar. Onlar, o şahsı bu ismi alan kişi olarak değerlendirmiyorlar. Ancak yaptıkları şey, sanki bu, o şahsın bir vasfı, bir özelliği imiş de, ismine galebe çalarak, o kişinin isminin yerini alan bir kelime diye değerlendirmektedirler. Bunu “حَسَنٌ” olarak söyleyip, başına elif ve lam harfini getirmeyenler, sözkonusu kelimeyi adeta Zeyd gibi bir isim olarak değerlendirmektedirler (Zebîdî, (t.y.), I, 8009; İbn Sîde, (t.y.), I, 481; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114). Dolayısıyla “حَسَنٌ” diyen biri, bu kelimenin başına Elif ve Lam harfini getirmez. Bu durumda kelime aynen “Zeyd” adı gibi bir ad olmuş olur (İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114).

İbn Dureyd'in (ö.321/921), İbn Kelbî'den (ö. 146/763) rivayetle aktardığına göre; cahiliye döneminde Hasan ve Hüseyin adlarıyla herhangi bir kimsenin varlığından söz edilmiyor, böyle bir isimle ad konuldukları bilinmiyor. İlk kez bu isimle ad alan kişi, Hz. Hasan ile kardeşi Hz. Hüseyin'dir ve her ikisi de Hz. Fatıma'nın (r.a.) oğullarıdır. Ancak İbn Dureyd bunun bir yanlısı olduğunu dile getirir ve "*Tayy kabilesinden olan bir Boy'a* “بنو حُسَيْنٍ” *adının verildiği biliniyor*" der. Tayy kabilesinin iki kolundan birine “بنو حَسَنٍ” *Hasan oğulları*, diğerine de “بنو حُسَيْنٍ” *Hüseyin oğulları*, denmektedir. Bu iki kol, Saal b. Amr İbn el-Ğavs b. Tayy oğullarıdır (İbn Dureyd, (t.y.), I, 274; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114; ez-Zebîdî, (t.y.), I, 8009). Cevherî'nin de (ö. 400/1009)

anlattığına göre “الحسن” ve “الحسين” isimleri, aslında Tayy kabilesinden iki boyun adıdır. Tayy kabilesinden adı geçen iki isim fert olan isimlerdir. Cüheyne gibi bu vezinde aynı kökten gelen (حُسَيْن) “Huseyne” ismi, Abdumelik b. Mervan’ın (ö. 239/854) saçını-başını düzelten, kuaförlük yapan kadının adıdır. Kelbî’den rivayetle önceden de geçtiği gibi bu ikisinden biri (harekeli olarak) “الحسن”, diğeri de Zübeyir ismi gibi “الحسين” olup ikisi de Tayy kabilesinden iki boyun adlarıdır (Zebîdî, (t.y.), I, 8009).

Ebû Hureyre’den (ö. 58/678) rivayetle gelen hadiste şöyle geçer: “Biz, zifiri karanlık bir gecede Resulullah’ın (a.s) yanındaydık. O esnada yanında torunları “الحسن” Hasan ve “الحسين” Hüseyin” de vardı. Bu arada kızı Fâtıma’nın velvelesini/sesini duydu. O, çocuklarına: “يا حَسَنَانُ يا حُسَيْنَانُ” “*Hasanlar, Hüseyinler! Neredesiniz?*” diye sesleniyordu. Bunun üzerine Resulullah (a.s), “Hadi ikiniz de annenize gidin” diye buyurdu (İbnu'l-Esîr, (1963), I, 962; Ezherî, (t.y.), II, 38; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114; Zebîdî, (t.y.), I, 8009). Böylece iki isimden biri diğeri üzerinde galebe çalıyordu. Nitekim Ebu Hz. Bekir ile Hz. Ömer için “العمران”; Güneş ile ay için de “القمران” kelimeleri kullanılmıştır (İbnu'l-Esîr, (1963), I, 962; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114; Ezherî, (t.y.), II, 38; Zebîdî, (t.y.), I, 8009). Ezherî (ö.370/980) der ki; ‘Ferrâ’dan (ö.207/822) rivayetle Seleme, her ikisini de Nun harfinin zammesiyle, her iki ismi bir tek isimmiş gibi rivayet etmiştir. Her ikisine de, irab açısından uygulanması gereken kuralı uygulamıştır. Yani her ikisinde de “Nun” harfî, zammeli olarak aktarılmıştır ki, sanki burada adeta, iki ismi, bir tek isimmiş gibi telaffuz etmiştir. Böylece her ikisine verilecek irabı, tek bir isme verilmiş bir irab olarak değerlendirmiştir (Ezherî, (t.y.), II, 38; Zebîdî, (t.y.), I, 8009).

Diğer manalarına baktığımız zaman “الحسن” aynı zamanda yüksek ve pürüzsüz kum tepesi, yığını demektir (Zebîdî, (t.y.), I, 8009). Kumdan oluşan ve herkes tarafından bilinen bir kumul, dağ veya tepe adıdır (İbn Fâris, (1991), II, 45; İbnu'l-Esîr, (1963), I, 962; Ezherî, (t.y.), II, 38). “الحسن” ve “الحسين” iki dağ adıdır ya da iki tepeciktir (Fîrûzâbâdî, (t.y.), I, 1535; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114; Zebîdî, (t.y.), I, 8008). Bu ikisinden birine “الحسن” denmiştir (İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114). Cevherî’nin (ö. 400/1009) *es-Sihah* adlı lügatinin kimi nüshalarında bu, cim harfiyle “جبلان/İki dağ” olarak geçerken, kimi nüshalarında ise “الحاء”/Ha” harfiyle “حبلان/İki ip” olarak geçmektedir (Zebîdî, (t.y.), I, 8008).

Cevherî “حُسَيْن” kelimesi ile ilgili şu beyti aktarıyor:

“جبل تَرَكْنَا بِالْتَّوَاصِفِ مِنْ حُسَيْنٍ نَسَاءَ الْحَيِّ يَأْفُطْنَ الْجَمَانَا”

Bir dağ ki Hüseyin dağının yarısından itibaren

Mahalle kadınlarını inciler toplar halde terk ettik (Ezherî, (t.y.), II, 37; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114; Zebîdî, (t.y.), I, 8009).

Burada geçen “حُسَيْن” kelimesi, bir dağ adıdır (Ezherî, (t.y.), II, 37; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114).

Ezherî (ö.370/980), Ali İbn Hamza’dan (ö.189/805) rivayetle aktarıyor: “الحسن” Zakkum ağacı da demektir. Güzel görünümlü olan bu ağaç daha çok kumluk alanda yetişmeyi seçer. “الحسن” öyle bir ağaçtır ki, güzelliği sebebiyle bu ismi almıştır (İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114; Zebîdî, (t.y.), I, 8009; Fîrûzâbâdî, (t.y.), I, 1535). Dolayısıyla kumluk yer de ona nispet edilir (İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114; Zebîdî, (t.y.), I, 8009). Burada “الحسن” tepesi diyen de olmuştur (Zebîdî, (t.y.), I, 8009). İbnu'l-A’rabî (ö. 468-543h.), der ki, bir kişi “الحسن” üzerinde oturursa, onun için “أَحْسَنَ الرَّجُلُ” ifadesi kullanılır (İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114).

“الحسن” Endülüs'te ve Yemame'de de birer kale adıdır (Fîrûzâbâdî, (t.y.), I, 1535; Zebîdî, (t.y.), I, 8009).

“الحسن” ayrıca hadis istilâhında tahrîc nedeni belli olan ve ricali de bilinen rivâyet demektir (İbrâhîm Mustafa vd. (t.y.), I, 363).

“سِتِّ الحَسَنِ” *Sitti Hasan* ağaçların üzerinde yetişen ve güzel çiçekleri olan bir bitkidir (Zebîdî, (t.y.), I, 8010; İbrâhîm Mustafa vd., (t.y.), I, 363).

“الحسينية” ise Kahire'de büyük bir mahallenin adıdır. Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin oğullarından bir gurubun gelip buraya yerleşmeleriyle, mahalleye bu ad verilmiştir. Bazı muhaddisler buraya nispet edilmektedirler (Zebîdî, (t.y.), I, 8010).

“الحسن” kelimesi aynı zamanda dirseğe bitişen, ona ekli olan kemik manasında da kullanılmaktadır (Zebîdî, (t.y.), I, 8009). Yani kolu dirseğe bağlayan kemik demektir (Fîrûzâbâdî, (t.y.), I, 1535; İbrâhîm Mustafa vd., (t.y.), I, 363).

3. 4. 1. Kur'ân-ı Kerim'de "الحَسَن" Kelimesi:

Kur'ân-ı Kerîm'de "حَسَن" kelimesi, "حَسَنٍ" şeklinde 1 defa, "حَسَنًا" şeklinde ise 18 defa geçer.

Annesinin Rabbine adadığı Hz. Meryem için yüce Allah'ın şu sözünde "حَسَنٍ" şeklinde geçer: (فَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا ..) *Rabbi onu güzel bir kabulle karşıladı, güzel bir bitki gibi yetiştirdi....* (Âl-i İmran, 3/37)

"حَسَنًا" şeklinde geçtiği yerlerde geçen konular şunlardır:

I. İhtiyacı olana borç veren, Allah'a karşılığını kat kat arttıracığı *güzel bir ödünç* takdiminde bulunmuştur (قَرَضًا حَسَنًا) (Bakara, 2/245). Bu tabir böylece çeşitli vesilelerle 18 kere geçen (حَسَنًا) kelimesinin (قَرَضًا حَسَنًا) *güzel bir borç* şeklindeki 6 yerde geçen ifadesidir⁴⁵. Örneğin: Namaz kılan, zekat veren, peygamberlere inanıp onlara yardım eden ve Allah için güzel bir takdimde bulunanlarla (أَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا) Allah beraber olacak, günahlarını örtecek ve onları cennetlere koyacaktır⁴⁶.

(مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً وَاللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْسُطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ) (Bakara, 2/245) XIV. (إِنَّ الْمُصَدِّقِينَ وَالْمُصَدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا) (Hadid, 57/11) (ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ إِنَّ تُقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعِفَهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ .) (Hadid, 57/18) (حَسَنًا يُضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَى مِنْ ثُلُثِي اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ مِنْ) (Tegabün, 64/17) (عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ الَّذِينَ مَعَكَ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصَوْهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَأُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضَى وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَآخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَاقْرَأُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ وَأَعْظَمُ أَجْرًا (وَأَسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ) (Müzzemmil, 73/20)

وَلَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا وَقَالَ اللَّهُ إِنِّي مَعَكُمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلَاةَ (Diğer konuları için bkz.) (وَأَتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَآمَنْتُمْ بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا لَأَقْرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ) (Mâide, 5/12) XIV. (تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ (إِنَّ الْمُصَدِّقِينَ وَالْمُصَدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ) (Hadid, 57/11) (لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ (إِنْ تُقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعِفَهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ . عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ) (Tegabün, 64/17) (إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَى مِنْ ثُلُثِي اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ مِنْ الَّذِينَ مَعَكَ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ عَلِمَ أَنْ لَنْ

II. Annesi tarafından Allah'a adanan Hz. Meryem *güzel bir bitki* gibi yetiştirilmiştir (*أَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا*) (Âl-i İmran, 3/37)⁴⁷

III. Her şeyde yaratıcının Allah olduğu, onun yardımının da (*بَلَاء حَسَنًا*) *güzel bir imtihan* olduğu belirtilmiştir (Enfal, 8/17)⁴⁸.

IV. Kendisine emrolunanları yapan kişileri Allah'ın güzel bir şekilde yaşatacağı (*يُمَتِّعُكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا*) *güzel bir şekilde yaşatır* sözleriyle ilan edilmiştir (Hud, 11/3)⁴⁹.

V. Peygamberlere manevi anlamda risaletle *güzel bir rızık* verilmiştir (Hud, 11/88)⁵⁰

Ancak (*وَرَزَقْنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا*) *O bana tarafından güzel bir rızık vermiştir* sözü dilbilimciler tarafından şöyle değerlendirilmiştir: “*Güzel rızıktan*” kasıt, helal rızık demektir. Gerçi Allah'a itaat açısından, ona itaat etmeye uygun olan şey, diye de yorumlanmıştır (İbn Sîde, (t.y.), I, 480).

(*رِزْقًا حَسَنًا*) tabiri buradan başka ağaçların meyvelerinden içecek ve *güzel rızık* elde etme (Nahl, 16/67)⁵¹ ile Allah yolunda hicret etmek veya ölmek durumunda olan bazı kimselere *güzel nimetlerin* bahşedilmesi şeklinde 2 yerde daha geçmiştir (Nahl, 16/75) , (Hac, 22/58)⁵².

(*أَجْرًا حَسَنًا*) *güzel bir mükafat* verilmesi de 2 yerde geçmiştir. Bu güzel mükafatın biri onlara Kitab'ın indirilmesi ve içindekilere uyulması sonucu verilen bir ödüldür (Kehf, 18/1-2)⁵³. Diğeri de güçlü kuvvetli bir kavimle savaşmaya çağıldıklarında itaat edilenlere verilecek ödüldür (Fetih, 48/16)⁵⁴.

ثُخَّصُّوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرُؤُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضَىٰ وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَآخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَاقْرُؤُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا وَمَا يَقْبَلْهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّىٰ لَكِ هَذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ (Müzzemmil, 73/20) (تَقَدَّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ وَأَعْظَمُ أَجْرًا وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

فَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّىٰ لَكِ هَذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ (Âl-i İmran, 3/37) (لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ سَأَلْنَاهُ مِنْ خَلْقِهِ وَأَعَدَّ لِلْعَالَمِينَ آيَاتٍ لِيُنذِرَ الْبَشَرِ لَكِنَّا نُبَدِّلُ الْآيَاتِ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ) (Enfal, 8/17)

47 (*وَرَزَقْنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا*) (Âl-i İmran, 3/37) (لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ سَأَلْنَاهُ مِنْ خَلْقِهِ وَأَعَدَّ لِلْعَالَمِينَ آيَاتٍ لِيُنذِرَ الْبَشَرِ لَكِنَّا نُبَدِّلُ الْآيَاتِ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ)

48 (*وَرَزَقْنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا*) (Enfal, 8/17) (لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ سَأَلْنَاهُ مِنْ خَلْقِهِ وَأَعَدَّ لِلْعَالَمِينَ آيَاتٍ لِيُنذِرَ الْبَشَرِ لَكِنَّا نُبَدِّلُ الْآيَاتِ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ)

49 وَأَنْ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ) (Hud, 11/3) (عَذَابٌ يَوْمَ كَبِيرٍ

قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُمْ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَرَزَقْنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَمْلِكُمْ إِلَىٰ مَا أَنْهَأَكُمْ عَنْهُ إِنْ أُرِيدُ إِلَّا (*وَأَنْ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ) (Hud, 11/88) (الإصلاح ما استطعت وما توفيتني إلا بالله عليه توكلت وإليه أنيب*

51 (*وَرَزَقْنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا*) (Nahl, 16/67) (وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ)

52 (*وَرَزَقْنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا*) (Nahl, 16/75) (بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ قُتِلُوا أَوْ مَاتُوا لَيَرْزُقْنَهُمُ اللَّهُ رِزْقًا حَسَنًا وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ خَيْرُ (*وَرَزَقْنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا*) (Hac, 22/58) (الرَّازِقِينَ

53 (*وَرَزَقْنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا*) (Kehf, 18/1-2) (الصَّالِحَاتِ أَنْ لَهُمْ أَجْرًا حَسَنًا

54 (*وَرَزَقْنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا*) (Fetih, 48/16) (كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا

(وَ عَدَا حَسَنًا) *güzel bir vaad* ifadesiyle 1 defa olarak Peygamberi vasıtasıyla müminlere Yüce Allah'ın *güzel bir va'dde* bulunmasından söz edilmiştir (Ta-Ha, 20/86).⁵⁵

VI. Bir ayette de (أَفَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَنًا...) "*Kötü işi kendisine güzel gösterilip de onu güzel gören kimse, kötülüğü hiç işlemeyene benzer mi?*" buyrulmaktadır (Fâtır, 35/8)⁵⁶.

3. 5. "حَسَنَةٌ" İsmi

"الحَسَنُ" kelimesinin müennesi "حَسَنَةٌ" kelimesidir (İbn Sîde, (t.y.), I, 480). "الحسنة" (*iyilik, güzellik*) kelimesi, mana açısından ister sözlü olarak olsun, ister fiili olsun, "السيئة" (*kötülük*) kelimesinin zıddıdır (İbrâhîm Mustafa vd., (t.y.), I, 364; Râzî, (1995), I, 167; Fîrûzâbâdî, (t.y.), I, 1535; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114; Zebîdî, (t.y.), I, 8008). Aynı zamanda *nimet* manasına da gelir (İbrâhîm Mustafa vd. (t.y.), I, 364). Râgıb el-İsfehânî'ye (ö. 502/1108) göre; "حَسَنَةٌ" insanın canı, bedeni ve şartları için elde ettiği bütün sevindirici nimetlere denir. Bunun zıddı ise "السيئة" (*kötülük*)dür (er-Râgıb el-İsfehânî, *el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân*, s. 118). Zebîdî (ö.1205/1790) de "الحسنة" kelimesiyle, bizzat insanın kendisine, bedenine, durum ve vaziyetleri açısından ona kolayca ulaşan *her manadaki nimet* kastedilir (Zebîdî, (t.y.), I, 8008) diyerek aynı şeyi söyler.

Kelime *sadaka* manasını da içerir ve aynı zamanda deride/ciltte bakılması güzel olan bir yer de anlamındadır (İbrâhîm Mustafa vd. (t.y.), I, 364). Ayrıca;

"حَسَنَةٌ" kelimesi, "امرأة" bir kadına ad olarak da verilmektedir (el-Fîrûzâbâdî, (t.y.), I, 1535).

"الحَسَنَةُ" kelimesinin çoğulu, "حَسَنَاتٌ" kelimesidir ve bu kelimenin kırık çoğulu yoktur (İbn Sîde, (t.y.), I, 481; Fîrûzâbâdî, (t.y.), I, 1535; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114; Zebîdî, (t.y.), I, 8008).

"حسنة" kelimesi, ayrıca Beyda yakınlarında olan Istahr şehrinde bir yer ismidir (Zebîdî, (t.y.), I, 8009; Fîrûzâbâdî, (t.y.), I, 1535). el-Hasan b. Mükrim el-Hasenî (ö.274/887) burada ölmüştür (Zebîdî, (t.y.), I, 8009). "الحسنة" Yemen sınırları içerisindeki beldelerin yolu üzerinde bulunan Sa'da ile Asr arasında bulunan dağlara da verilen isimdir (Fîrûzâbâdî, (t.y.), I, 1535; ez-Zebîdî, (t.y.), I, 8009).

Ayrıca "الحَسَنَةُ" kelimesi, pürüzsüz, hiçbir çatlağı, yarığı bulunmayan yüksekçe dağ demek olup çoğulu da "الحَسَنُ" kelimesidir (İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114).

Bu durumda "الحَسَنَةُ" daha çok *iyilik güzellik, nimet olan her şey ve sadaka* anlamına gelmektedir.

3. 5. 1. Kur'ân-ı Kerim'de "حَسَنَةٌ" Kelimesi:

Kur'an'da "حَسَنَةٌ" 28 defa, "حَسَنَاتٍ" şeklinde 3 defa geçmektedir.

"حَسَنَةٌ" kelimesinin geçtiği yerlerde vurgulanan konulara göz atacak olursak karşımıza çıkacak olan temalar şunlardır:

I. Birçok duayı bünyesinde tek bir kelimeyle "حَسَنَةٌ" kelimesiyle toplayan şu ayet ne güzeldir: (وَمِنْهُمْ)
(مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ) *Onlardan bir kısmı da: Ey*

⁵⁵ فَرَجَعَ مُوسَى إِلَى قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا قَالَ يَا قَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعَدَّا حَسَنًا أَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ أَمْ أَرَدْتُمْ أَنْ يَجَلَ عَلَيْكُمُ غَضَبٌ) (Ta-Ha, 20/86)

⁵⁶ أَفَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَنًا فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسْرَاتٍ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ (Fâtır, 35/8)

Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru! derler. (Bakara, 2/201)

“Rabbimiz! Bize dünyada hasene/iyilik (nimet) ver!” kavlindeki “hasene” kelimesinden murat, *nimet* demektir (İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114). Yani, *güzel bir nasip, bir pay ver, denmektedir* (Ezherî, (t.y.), II, 38; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114).

II. Mü'minlere bir *nimet/iyilik* dokunmasının düşmanlarını tasalandıracağı ilan edilmiş, ancak sabretmeleri ve korunmaları halinde onların tuzaklarının zarar vermeyeceği ihtar edilmiştir (Âli İmran, 3/120)⁵⁷.

Yüce Allah'ın: “وَإِنْ تُصِيبْهُمْ حَسَنَةٌ” “Eğer onlara bir hasene isabet ederse...” (Nisa, 4/78) kavlindeki “حَسَنَةٌ” kelimesinin “nimet” (İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114), “bolluk, genişlik ve zafer” (Râgıb el-İsfehânî, s. 118) anlamında olduğu dilbilimciler tarafından belirtilmiştir. Nitekim yine “إِنْ” “Eğer size bir hasene/bir ganimet, bir bolluk isabet ederse, bu, onları üzer.” (Ali İmran, 3/120) kavli de böyledir. “وَإِنْ تُصِيبْكُمْ سَيِّئَةٌ” “Eğer size bir kötülük/kuraklık, kıtlık isabet ederse, bundan ötürü sevinirler.” (Ali İmran, 3/120) ayetleri tümüyle bu konuyu içerirler (İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114).

III. Tüm mü'minler şunu iyi bilmelidirler ki; (إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَإِنْ تَكَ حَسَنَةً يُّضَاعِفْهَا) Allah şüphesiz zerre kadar haksızlık yapmaz, zerre kadar iyilik olsa onu kat kat arttırır ve yapana büyük ecir verir. (Nisa, 4/40)

IV. Bazı insanlar *bir iyilik ve nimetle karşılaştıklarında «Bu Allah'tandır» derler, bir kötülüğe uğrarlarsa «Bu, senin tarafındandır» derler*”. «Hepsi Allah'tandır» de. (Nisa, 4/78)⁵⁸. Yani böyle bir ayırım yapmak hatalıdır. Çünkü insanlar imtihanları esnasında irade bazında seçimle yükümlü olsa da her şeyin yaratıcısı Allah'tır.

Yüce Allah'ın: “وَإِنْ تُصِيبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ” kavlinde geçen “حَسَنَةٌ” kelimesi, bolluk, bereket, genişlik ve zafer gibi manaları içerir. Bu ayetin devamı olan “وَإِنْ تُصِيبْهُمْ سَيِّئَةٌ” kavlinde geçen “سَيِّئَةٌ” kelimesi; kuraklık, sıkıntı, darlık, hayal kırıklığı, eli boş dönmek gibi manaları kapsar (ez-Zebîdî, (t.y.), I, 8008).

V. Başa gelen *iyilik* ve kötülük Allah katındandır. Çünkü Allah'ın izin vermesi ve yaratması ile gerçekleşir. Ancak kişiye kötülüğün dokunması nefsi sebebiyle işlediği hataların sonucundan kaynaklanmaktadır (Nisa, 4/79)⁵⁹. Allah'ın yasağı gereği ne ekiliyorsa o biçilecektir.

Bazı dilbilimcilere göre ise “فَمَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ” ayetinde geçen “حَسَنَةٌ” kelimesi, sevap anlamındadır. “وَإِنْ تُصِيبْكُمْ سَيِّئَةٌ” kavlindeki “سَيِّئَةٌ” kelimesi de azap anlamındadır (Zebîdî, (t.y.), I, 8008).

⁵⁷ إِنْ تَمَسَّسْتُمْ حَسَنَةً تَسْؤُهُمْ وَإِنْ تُصِيبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَا وَإِنْ تَصِيرُوا وَتَنْقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ (Âli İmran, 3/120)

⁵⁸ أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُشِيدَةٍ وَإِنْ تُصِيبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَإِنْ تُصِيبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِكَ قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ فَمَا لَهُمْ لَئِنْ أُسْرُوا لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا (Nisa, 4/78)

⁵⁹ (مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا) (Nisa, 4/79)

VI. *İyi ve faydalı* bir işte aracılık edene bu faydadan bir nasip ve pay düşecektir. Kötü işte aracılık eden de o kötülükten payını alacaktır. Bu Allah'ın her şeye karşılığını vermesi sebebiyledir (Nisa, 4/85)⁶⁰.

VII. Allah'ın huzuruna *iyilik* getiren, on katı yani pek çok misli nimetle karşılaşacaktır. Kötülükle gelen ise ancak yaptığının dengi ceza alacaktır. Allah haksızlık yapılmasına izin vermeyecektir (En'am, 6/160)⁶¹.

“الحَسَنَةُ” kelimesi, “السَّيِّئَةُ” kelimesinin zıddıdır. Yani iyilikle kötülük birbirinin aynı değildir. Zaten Kur'an'da da şöyle buyrulmuştur: “مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا” “Kim (Allah huzuruna) iyilikle gelirse ona getirdiğinin on katı vardır.” (Enam, 6/160) (Bkz. İbn Sîde, (t.y.), I, 481).

VIII. İnsanlar hep kötü günler yaşamaz. İmtihan amacıyla sonrasında *nimet* günleri gelir. Hiç bitmeyecek sanılan nimet günleri bir anda ansızın yeniden kötü günlere de dönebilir (A'raf, 7/95)⁶².

IX. İnsanlar *bir nimet* elde edince “«Bu bizim hakkımızdır» der”. Başlarına bir kötülük isabet ederse 'birisinin uğursuzluğu yüzünden' diyebilir. Bu hatalı bir hükümdür. Çoğunun bilmediği ise bunun Allah katından geldiğidir (A'raf, 7/131)⁶³.

İbn Sîde'ye (ö. 458/1065) göre; “فَإِذَا جَاءَتْهُمْ الْحَسَنَةُ” “Onlara bir *hasene/bir iyilik* geldiğinde” (Araf, 7/131) ayetinde geçen “الحَسَنَةُ” kelimesi, bolluk manasındadır. “قَالُوا لَنَا هَذِهِ” “Zaten bu bizim hakkımızdır, derler.” Yani biz, zaten buna hak kazandığımız için, bu, bize verildi derler. “وَإِنْ نُصِيبُهُمْ سَيِّئَةً” “Eğer başlarına bir kötülük gelirse” örneğin, kıtlık, darp edilme gibi bir durum yaşarlarsa anlamındadır (İbn Sîde, (t.y.), I, 480).

X. İyilik hem dünya hem ahiret için istenir. Ancak Allah rahmetini “sakınanlara, zekâtı verenlere ve âyetlerine inananlara” yazacaktır (A'raf, 7/156)⁶⁴.

XI. Müminlerin başına gelen *nimet* düşmanlarını üzer. Fakat bir musibet başlarına gelirse «İyi ki biz daha önce tedbirimizi almışız» derler ve böbürlenerek dönüp giderler (Tevbe, 9/50)⁶⁵.

XII. Müşrikler kendilerine *nimet* verecek şeyi öncelikle görmek yerine alaycı bir tavırla “hadi getir azabı” derler. Allah gene de kötülük yapan insanlar için bağışlayıcıdır (Ra'd, 13/6)⁶⁶.

⁶⁰ (مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا وَمَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِنْهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُقْتَبًا) (Nisa, 4/85)

⁶¹ (مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ) (En'am, 6/160)

⁶² (ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ حَتَّى عَفَوْا وَقَالُوا قَدْ مَسَّ آبَاءَنَا الضَّرَّاءَ وَالسَّرَّاءَ فَأَخَذْنَاهُمْ بَعْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ) (A'raf, 7/95)

⁶³ (فَإِذَا جَاءَتْهُمْ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هَذِهِ وَإِنْ نُصِيبُهُمْ سَيِّئَةً يَطِّبِرُوا بِمُوسَى وَمَنْ مَعَهُ إِلَّا إِنَّمَا طَائِرُهُمْ عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ) (A'raf, 7/131)

⁶⁴ (وَكَتُبْنَا لَنَا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ إِنَّا هُنَا إِلَيْكَ قَالِ عَدَائِي أُصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاءَ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ فَسَأَكْتُبُهَا) (للَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ) (A'raf, 7/156)

⁶⁵ (إِنْ نُصِيبَكَ حَسَنَةً تَسُوهُمْ وَإِنْ نُصِيبَكَ مُصِيبَةً يَقُولُوا قَدْ أَخَذْنَا أَمْرًا مِنْ قَبْلٍ وَبِتَوَلَّوْا وَهُمْ فَرِحُونَ) (Tevbe, 9/50)

⁶⁶ (وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثَلَاتُ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِلنَّاسِ عَلَى ظُلْمِهِمْ وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ) (Ra'd, 13/6)

XIII. Dünya yurdunun güzel sonuna (cennete) ulaşacak kimseler; "Rablerinin rızasını isteyerek sabreden, namazı dosdoğru kılan, kendilerine verilen rızıklardan gizli ve açık olarak (Allah yolunda) harcayan ve kötülüğü **iyilikle** savan kimselerdir."⁶⁷

“ويدروون بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةِ” “Kötülüğü iyilikle savanlar” kavliyle murat olunan mana: “Başkaları tarafından kendilerine karşı işlenen kötülükleri, güzel sözlerle savanlar” olarak yorumlanmıştır (el-Ezherî, (t.y.), II, 37; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114).

XIV. (لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً) Bu dünyada iyi davrananlara **iyilik** vardır. Ahiret yurdu ise daha iyidir (Nahl, 16/30)⁶⁸.

XV. Zulme uğradıktan sonra Allah yolunda hicret edenler, dünyada **güzel** bir şekilde yerleştirilirler. Ahiretin mükâfatı elbette daha büyüktür (Nahl, 16/41)⁶⁹.

XVI. Allah Hz. İbrahim'e **nimet** bağışlamıştır. O ahirette de iyi bir durumdadır (Nahl, 16/122)⁷⁰.

Rabbimizin “وَأَتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً” “Biz ona/İbrahim'e hasene verdik” (Nahl, 16/122) ifadesinden kasıt, “İbrahim'e dünyada iyilikle anılmayı verdik” demektir (İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114).

XVII. Allah yoluna hikmetle ve **güzel** öğütlerle (بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ) davet yapılacaktır. Tartışma da en güzel yolla olmalıdır. Bunun aksi, yoldan sapma olacaktır (Nahl, 16/125)⁷¹.

XVIII. Salih (a.s.)'in kavmi de **iyilikten** önce kötülük istemiştir. Halbuki Allah'ın mağfiretini isteseler merhamet olunacaklardı (Neml, 27/46)⁷².

XIX. Kim **iyilikle** (ilâhî huzura) gelirse, ona daha iyisi verilir. Ve onlar o gün korkudan emin kalırlar (Neml, 27/89)⁷³.

XX. Sabrederek kötülüğü **iyilikle** savan ve kendilerine verilen rızıktan Allah rızası için harcayanlara mükâfatları iki defa verilecektir (Kasas, 28/54)⁷⁴.

XXI. Kim bir **iyilik** getirirse ona bundan daha hayırlı karşılık vardır. Kim bir kötülük getirirse, o kötülükleri işleyenler, ancak yaptıkları kadar ceza görürler (Kasas, 28/84)⁷⁵.

XXII. Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok anan kimseler için Resulullah'ta (Allah'ın Elçisinde) **güzel** bir örnek vardır (Ahzab, 33/21)⁷⁶.

⁶⁷ وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرُؤُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عُقْبَىٰ (الدَّارِ) (Ra'd, 13/22)

⁶⁸ (Nahl, 16/30) وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَا أَنزَلْنَا عَلَيْكُمْ قَالَوا خَيْرًا لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ

⁶⁹ (Nahl, 16/41) وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَآجِرَ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

⁷⁰ (Nahl, 16/122) وَأَتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ

⁷¹ ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ (Nahl, 16/125) (بِالْمُهْتَدِينَ)

⁷² (Neml, 27/46) قَالَ يَا قَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

⁷³ (Neml, 27/89) (مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَهُمْ مِنْ فِرْعَ وَنَوْمِذٍ أَمْثُونَ)

⁷⁴ (Kasas, 28/54) أُولَٰئِكَ يُؤْتُونَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرُؤُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ

⁷⁵ (Kasas, 28/84) (مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ)

XXIII. Bu dünyada iyilik yapanlara **iyilik** vardır. Allah'ın yarattığı yeryüzü geniştir. Yalnız sabredenlere, ecirleri sonsuz olarak ödenecektir (Zümer, 39/10)⁷⁷.

XXIV. **İyilikle** kötülük bir değildir. Kötülüğü en güzel şekil neyse o şekilde önleyenler, aralarında düşmanlık bulunan kimselerin kendilerine candan bir dost olduğunu göreceklerdir (Fussilet, 41/34)⁷⁸.

XXV. Kim **güzel** (kaliteli) bir iş işlese kendisinin de güzel görünümü ve kalitesi artacaktır (Şûra, 42/23)⁷⁹.

XXVI. İbrahim (a.s.) ve onunla beraber olan kişiler **örnek** kişilerdir (Mümtehine, 60/4)⁸⁰. Çünkü onlar şirki yok etmek için hayatlarını adamışlardır.

XXVII. Allah'ı ve ahiret gününü uman kimse için, bunlarda **güzel** örnekler vardır. Kim yüz çevirirse kendi aleyhine olur, doğrusu Allah müstağnidir, övülmeğe layıktır (Mümtehine, 60/6)⁸¹.

(**حَسَنَاتٍ**) kalıbında ise 3 yerde gelmektedir:

I. İnsanlar gerçeğin farkına varıp Allah'ın yoluna döner diye hem **güzelliklerle** hem de kötülüklerle sınanmaktadır (بَلُونَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ) (A'raf, 7/168)⁸².

II. Tevbe edip yararlı iş işleyenlerin kötülükleri **iyiliklere** çevrilecektir. Çünkü Allah bağışlayıcı ve merhametlidir (Furkan, 25/69-70)⁸³.

III. Namaz kılan insan iyilik yapmaktadır. **İyilikler** ise kötülükleri uzaklaştıracaktır (Hud, 11/114)⁸⁴.

Dilbilimciler bu ayeti değerlendirmiş ve burada geçen "حسنات" kelimesiyle beş vakit namaz kastedildiğini söylemişlerdir (Zebîdî, (t.y.), I, 8008). Böylece bu beş namaz kefarettir, aralarında işlenen günahları siler, yok eder, demektir (Ezherî, (t.y.), II, 37; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114; Zebîdî, (t.y.), I, 8009).

3. 6. "حَسَانٌ" İsmi:

"الحَسَن" kelimesinin müennesi "الحَسَنَةُ" kelimesidir. Bunun çoğulu da tıpkı müzekker kelimesinin çoğulu gibi "حَسَانٌ" olarak gelmiştir (İbn Sîde, (t.y.), I, 480). Yani "حَسَن" kelimesinin çoğulu hem

⁷⁶ (أَلْقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا) (Ahzab, 33/21)

⁷⁷ قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَأَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ (Zümer, 39/10) (حَسَابٍ)

⁷⁸ (وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ) (Fussilet, 41/34)

⁷⁹ ذَلِكَ الَّذِي يُبَسِّرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى وَمَن يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ (Şûra, 42/23) (لَهُ فِيهَا حَسَنًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ)

⁸⁰ قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَاءُ مِنكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا (Mümtehine, 60/4) (عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنْتَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ)

⁸¹ (أَلْقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَمَن يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَمِيدُ) (Mümtehine, 60/6).

⁸² (وَقَطَّعْنَاهُمْ فِي الْأَرْضِ أُمَّمًا مِنْهُمْ الصَّالِحُونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَلِكَ وَبَلُونَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ) (A'raf, 7/168)

⁸³ يُضَاعَفُ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدُ فِيهِ مُهَانًا . إِلَّا مَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ (Furkan, 25/69-70) (اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا)

⁸⁴ (وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفًا مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُدْهِبُنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذَكَرَى لِلذَّاكِرِينَ) (Hud, 11/114)

müzekker ve hem müennes için “حَسَانٌ” kelimesidir (İbn Dureyd, (t.y.), I, 274; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114; İbrâhîm Mustafa vd., (t.y.), I, 363; İbn Sîde, (t.y.), I, 480). Çoğul olarak kullanılan diğer kelimeler “حَسَانٌ وَحَسَانُونَ وَهِيَ حَسَنَةٌ وَحَسَنَاءٌ” kelimeleridir (Fîrûzâbâdî, (t.y.), I, 1535).

İbn Düreyd (ö.321/933) Araplar'ın kelimeyi zıddı/karşıtı olan kelimeye ekleyerek değerlendirdiklerini, bu nedenle kelimeyi zıddı ile “قَبِيحٌ” ve “حَسَانٌ” şeklinde kullanmakta olduklarını belirtir. Tıpkı “عَجَافٌ (zayıf ve cılız)” ve “سِيمَانٌ (semiz ve besili)” kelimelerinin zıt olarak kullanılması gibi (İbn Dureyd, (t.y.), I, 274).

Kadınlar manasındaki “الحَسَنَاءُ” kelimesinin de çoğulu “حَسَانٌ” kelimesidir (İbn Sîde, (t.y.), I, 480; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114).

“حَسَانٌ” aynı zamanda bir adamın ismidir. İbn Sîde (ö. 458/1065) bu kelimenin, “الحسن” kelimesinden “فِعْلَانٌ” vezninde türemiş bir kelime olduğunu doğru bulmuştur (Zebîdî, (t.y.), I, 8009).

3. 6. 1. Kur'an'ı Kerim'de “حَسَانٌ” Hisan Kelimesi:

“حَسَنَةٌ” kelimesinin diğer çoğulu olan “حَسَانٌ” kelimesi Kur'an'da “حَسَانٌ” ve “حَسَانٍ” olarak birer defa geçmektedir:

I. (فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسَانٌ) İçlerinde huyları güzel, yüzleri **güzel** kadınlar (iyi huylu, güzel hanımlar) vardır (Rahman, 55/70).

II. (مُنَكِّيْنَ عَلَى رُفْرِ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ) Cennetlikler orada yeşil yastıklara ve **harikulade** işlemeli döşeklere yaslanırlar. (Rahman, 55/76)

Görüldüğü gibi kelime burada müennes kelimelere sıfat olarak gelmiştir.

3. 7. “أَحْسَنٌ” İsmi:

“الحسن” kelimesinin ismi tafdili olan “أَحْسَنٌ” kelimesi “*efdal, çok değerli*” demektir (İbrâhîm Mustafa vd., (t.y.), I, 363). Çoğulu “الأحاسين” kelimesidir (Fîrûzâbâdî, (t.y.), I, 1535; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114; İbn Sîde, (t.y.), I, 480; Zebîdî, (t.y.), I, 8008; İbrâhîm Mustafa vd., (t.y.), I, 363). Örneğin: “أَحَاسِينُ الْقَوْمِ حِسَانُهُمْ” ibaresi böyledir (İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114). Bu ibarede geçen “أَحَاسِينُ الْقَوْمِ” mana olarak “*kavmin en iyileri, o toplumun en güzelleri*” demektir (Fîrûzâbâdî, (t.y.), I, 1535; İbn Sîde, (t.y.), I, 480). Nitekim bir hadiste şöyle buyrulmuştur: “أَحَاسِينُكُمْ أَخْلَاقًا الْمَوْطُونُونَ” “*Ahlak açısından en iyi olanınız, birbiriyle dayanışma içerisinde olanlardır.*” (İbnu'l-Esîr, (1963), I, 962; İbn Sîde, (t.y.), I, 480; Zebîdî, (t.y.), I, 8008).

Kelimenin tekil müzekker şekli için “أَحْسَنٌ” kelimesi kullanılmaz. Ancak ifadede ismi tafdil/en üstünlük manası murat edildiği takdirde o zaman: “هُوَ الْأَحْسَنُ” olarak söylenebilir (İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114; Zebîdî, (t.y.), I, 8008). Arap Toplumunu, kullanım açısından neredeyse “رَجُلٌ أَحْسَنٌ” sözcüğüne yer vermez (İbn Dureyd, (t.y.), I, 274; Zebîdî, (t.y.), I, 8008). “امرأة حسناء” diye söylenir, fakat bu, mana olarak daha ziyade “*güzel ahlaklı kadın*” anlamında “حسنة الخلق” demektir (Zebîdî, (t.y.), I, 8008). Ancak onlar bu ifade yerine kadın için: “امرأة حسانة” “*Güzel kadın*” ifadesini, erkek için de “رَجُلٌ حَسَانٌ” ifadesini daha çok kullanırlar (İbn Dureyd, (t.y.), I, 274). “امرأة حسناء” “*Oldukça güzel bir kadın*”; “رَجُلٌ حَسَانٌ” “*Epeyce güzel bir adam*” denebilir (Halîl b. Ahmed,

(1988), III, 143; Zebîdî, (t.y.), I, 8008). *es-Sıhah*'ta da "امرأة حسناء" dendiği ve fakat "رجل أحسن" denmediği belirtilmiştir. Bu, müzekkeri olmayan müennes bir isimdir. Sa'leb (ö.291/904); "aslında kıyas/kural gereği böyle denmesi gerekir" der (Zebîdî, (t.y.), I, 8008).

İbn Sîde (ö. 458/1065) ise bu açıklamaya karşı çıkar ve "Dediklerine göre erkek için "أَحْسَنُ" kelimesi kullanılamazmış. Oysa biz de diyoruz ki, üstünlük ifade etme anlamında: "هو الأحسن" "O/erkek, çok iyidir" ifadesini kullanabiliyoruz" (İbn Sîde, (t.y.), I, 480) der.

"أَحْمَدُ Ahmed" vezni gibi "أَحْسَنُ" kelimesi aynı zamanda Yemame ile Hama Dariyye arasında bir kasabanın ismidir. Dariyye burada iki dağı kucaklamaktadır. Bunlardan biri Vasit adını, diğeri de "الأحسن" adını taşımaktadır (Zebîdî, (t.y.), I, 8010).

3.7.1. Kur'ân-ı Kerîm'de "أَحْسَنُ" Kelimesi:

Kur'ân-ı Kerîm'de "أَحْسَنُ" kelimesi 34 defa geçer. "أَحْسَنَهُ" olarak 1 defa, "بِأَحْسَنِهَا" olarak da 1 defa geçer.

"أَحْسَنُ" olarak geçtiği yerlerde şu konulardan bahsedilmektedir:

I. Boyası Allah'tan **daha güzel olan kimdir?** (Bakara, 2/138).⁸⁵

II. İman edenler bir hususta tartışılırsa mesele hemen Allah'a ve peygamberine götürülmelidir (bu hususta vahyedilene uymalıdır). *Bu, en hayırlı ve netice itibariyle de en güzeldir* (Nisa, 4/59)⁸⁶.

III. Bir selam ile selamlandığı zaman **ondan daha güzeli** ya da aynıyla karşılık verilmelidir. Çünkü *Allah, her şeyin hesabını arayanıdır* (Nisa, 4/86).⁸⁷

IV. Muhsin olarak kendisini Allah'a adayan, hanif olan Hz. İbrahim'in dinine uyandan **daha güzel** kimse yoktur (Nisa, 4/125).⁸⁸

V. Yakînî olarak iman eden bir toplum için **en iyi hüküm veren** başkaları değil Allah'tır (Maide, 5/50)⁸⁹.

Eğer O'nun hükmü hem kesin inanan hem de kesin inanmayan için güzeldir, neden "iman eden bir toplum" diye özelleştirilmiştir diye sorulursa denir ki: Amaç, onun güzelliğini ortaya çıkarmak ve onu görebilmektir. Bu ise, ancak arınan ve Yüce Allah'ın hikmetini fark edebilenler içindir, cahiller için değildir (Râgıb el-İsfehânî, s. 118).

VI. *Yetim malına, erginlik çağına erişene kadar en iyi şeklin dışında yaklaşılmalıdır* (En'am, 6/152)⁹⁰.

Dilbilimciler ortak olarak aynı şekilde bu ayet hakkında şu görüşü sunarlar: "Söylendiğine göre bir kimse, eğer yetimlere bakma sorumluluğunu üstlenmişse, o kimse onun malından, eğer muhtaç ise,

⁸⁵ فَإِنْ آمَنُوا بِمِثْلِ مَا آمَنْتُمْ بِهِ فَقَدْ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ . صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ) (Bakara, 2/138)

⁸⁶ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ

⁸⁷ وَإِذَا حُيِّبْتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنِ مِنْهَا أَوْ رُدُّوْهَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا (Nisa, 4/86)

⁸⁸ (وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مَلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا) (Nisa, 4/125)

⁸⁹ (أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ) (Maide, 5/50)

⁹⁰ وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ لَا تَكْلِفْ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَإِذَا (فَلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَبِعَهْدِ اللَّهِ أَوْفُوا ذَلِكُمْ وَصَّاكُم بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ) (En'am, 6/152)

sadece avretini kapatacak/üst-başını karşılayacak ve açlığını giderebilecek kadarını alabilir (Ezherî, (t.y.), II, 37; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114; Zebîdî, (t.y.), I, 8009).

VII. *Allah'ın, yaptıklarının karşılığını en güzel şekilde kendilerine vermesi için, (insanların) az veya çok sarfettikleri her şey, yürüdükleri her yol, onlar için yazılır* (Tevbe, 9/121).⁹¹

VIII. Gökler ve yer kimin *daha güzel* iş işleyeceği hususunu denemek için yaratılmıştır (Hud, 11/7)⁹².

IX. Kur'an insanların akıllarını kullanmaları için vahyedilmiş ve *en güzel* kıssalar anlatılmıştır (Yusuf, 12/2-3)⁹³.

X. Sabredenler yaptıklarının *en güzeliyle* mükafatlandırılacaktır (Nahl, 16/96)⁹⁴.

XI. *Erkek veya kadın, mümin olarak kim iyi amel işlerse, o mutlaka güzel bir hayat ile yaşatılır. Ve mükâfatları, kesinlikle yapmakta olduklarının en güzeli ile karşılır* (Nahl, 16/97)⁹⁵.

XII. İnsanlar Rabbin yoluna, hikmetle, güzel öğütle çağrılacak; onlarla *en güzel şekilde tartılacaktır* (Nahl, 16/125)⁹⁶.

İbn Sîde (ö.458/1066) bu ayetin "Onlara karşı yanlarını yumuşat/yumuşak davran, onlarla mücadelede sert ve kalp kırıcı olarak hareket etme!" (İbn Sîde, (t.y.), I, 480) anlamında olduğunu söyler.

XIII. *Yetimin malına ergin çağa ulaşana kadar en güzel şeklin dışında yaklaşılmayacaktır* (İsra, 17/34)⁹⁷.

XIV. Ölçüp biçerken, tartarken doğru ve dürüst olmak *sonuç itibariyle daha iyi ve daha güzeldir* (İsra, 17/35).⁹⁸

XV. Yüce Allah "*İnanan kullarıma söyle, en güzel şekilde konuşsunlar. Doğrusu şeytan aralarını bozmak ister. Şeytan şüphesiz insanın apaçık düşmanıdır*" (İsra, 17/53)⁹⁹ buyurmaktadır.

XVI. İnsanların hangisinin *daha iyi* iş işlediğini ortaya koymak için, yeryüzünde olan şeyler, yeryüzünün süsü yapılmıştır (Kehf, 18/7).¹⁰⁰

XVII. *İnkâr edenler inananlara: «Bu iki takımın hangisinin makamı daha iyi ve yeri daha güzeldir?» derler* (Meryem, 19/73).¹⁰¹

XVIII. Helak edilen nesillerden nicesi varlık ve gösteriş bakımından *daha iyidir* (Meryem, 19/74).¹⁰²

XIX. *Yapıp-yaratanların en güzeli olan Allah çok yücedir* (Mü'minun, 23/14).¹⁰³

⁹¹ (Tevbe, 9/121) وَلَا يُفْقَهُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا كَتَبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

⁹² وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ لِيَبْلُوكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَلَئِن قُلْتُمْ إِنَّكُمْ / (Hud, 11/7) مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ

⁹³ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ { نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَذَا الْقُرْآنَ وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ / (Yusuf, 12/2-3) (لَمِنَ الْغَافِلِينَ

⁹⁴ (Nahl, 16/96) مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ وَلَنَجْزِيَنَ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

⁹⁵ (Nahl, 16/97) مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْتَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

⁹⁶ ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ / (Nahl, 16/125) (أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ

⁹⁷ (İsra, 17/34) وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا

⁹⁸ (İsra, 17/35) وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كِلْتُمْ وَزَنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا

⁹⁹ (İsra, 17/53) وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزِعُ بَيْنَهُمْ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوًّا مُّبِينًا

¹⁰⁰ (Kehf, 18/7) (إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لِّهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا

¹⁰¹ (Meryem, 19/73) وَإِذَا تَنَلَّىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا

¹⁰² (Meryem, 19/74) وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ أَحْسَنُ أَثَانًا وَرِئِيًّا

XX. Kötülük *en iyi* ile savılmalıdır (Mü'minun, 23/96).¹⁰⁴

XXI. Allah, onları (ticaret ve alışverişin kendilerini alıkoymadığı kişileri) *işlediklerinin en güzeliyle mükafatlandırır ve lütfundan onlara fazlasıyla verir* (Nur, 24/38).¹⁰⁵

XXII. O gün, cennetliklerin kalacağı yer çok iyi, dinlenecekleri yer *çok güzeldir* (Furkan, 25/24).¹⁰⁶

XXIII. Kur'an'ın misalleri onların verdikleri misallerden daha gerçekçi ve *daha iyi anlaşılır* misallerdir (Furkan, 25/33).¹⁰⁷

XXIV. İnanıp yararlı iş işleyenlerin kötülükleri örtülecek ve yaptıklarından *daha güzeli* ile mükafatlandırılacaklardır (Ankebut, 29/7).¹⁰⁸

XXV. Kitap ehlinde zulmedenler bir yana, onlarla *en güzel şekilde mücadele* edilecektir (Ankebut, 29/46).¹⁰⁹

XXVI. (İlyas) *millettine: (Allah'a karşı gelmekten) sakınmaz mısınız? Yaratanların en iyisi olan, sizin de Rabbiniz, sizden önce gelen atalarınızın da Rabbi olan Allah'ı bırakıp da Ba'l'e mi taparsınız? demişti* (Saffat, 37/125).¹¹⁰

XXVII. Allah, ayetleri birbirine benzeyen ve yer yer tekrar eden Kitab'ı *sözlerin en güzeli* olarak indirmiştir (Zümer, 39/23).¹¹¹

XXVIII. Böylece Allah, onların (gerçeği getiren ve onu doğrulayanların) geçmişte yaptıkları *en kötü hareketleri bile örtecek ve yaptıklarının en güzeline denk olarak mükâfatlarını verecektir* (Zümer, 39/35).¹¹²

XXIX. Ansızın, farkına varmadan azap gelmeden önce Rabimizden bize *indirilen en güzel söze*, (Kuran'a) uymamız emredilmiştir (Zümer, 39/55).¹¹³

Dilbilimcilerden İbn Sîde (ö.458/1066) bu ayet hakkında şöyle der: “ و اتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ ” *“Rabbinizden size indirilenin en güzeline tabi olun!”* (Zümer, 39/55) denildiğine göre bu ayette geçen “أَحْسَنَ” kelimesiyle affetme ve kisas kastedilmektedir. Ancak en güzel manasıyla bu, affetmek demektir. Buna “الحسنى” da denmektedir (İbn Sîde, (t.y.), I, 480). Ezherî (ö.370/980), İbn Manzur (ö.711/1311) ve Zebîdî'ye (ö.1205/1790) göre ise burada “Kur'an'a uyun” denmektedir

¹⁰³ ثُمَّ خَلَقْنَا النَّفْثَةَ عَاقَةً فَخَلَقْنَا الْعَاقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ (الْخَالِقِينَ) (Mü'minun, 23/14)

¹⁰⁴ (ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ السَّيِّئَةِ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ) (Mü'minun, 23/96)

¹⁰⁵ (لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ) (Nur, 24/38)

¹⁰⁶ (أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا) (Furkan, 25/24)

¹⁰⁷ (وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا) (Furkan, 25/33)

¹⁰⁸ (وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ) (Ankebut, 29/7)

¹⁰⁹ (وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ وَقُولُوا آمَنَّا بِالَّذِي أُنزِلَ إِلَيْنَا وَأَنْزَلَ إِلَيْكُمُ وَالْهَذَا) (Ankebut, 29/46)

¹¹⁰ (إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَلَا تَتَّقُونَ . أَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ) (Saffat, 37/125)

¹¹¹ (اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَابًا يَتَشَعَّرُ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ) (Zümer, 39/23)

¹¹² (لِيُكَفِّرَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ) (Zümer, 39/35)

¹¹³ (وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ مَنْ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَعَثْنَا وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ) (Zümer, 39/55)

(Zebîdî, (t.y.), I, 8008). Bunun delili de yüce Allah'ın: “الله نَزَلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ” “Allah, sözün en güzelini indirendir.” (Zümer, 39/23) ayetidir (Zebîdî, (t.y.), I, 8008; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114).

XXX. (İnsanları) Allah'a çağıran, iyi iş yapan ve «Ben müslümanlardanım» diyenden **kimin sözü daha güzeldir?**¹¹⁴

XXXI. İyilikle kötülük bir olmaz. Kötülük **en güzel bir şekilde** önlendiği takdirde o kişiyle arasında düşmanlık bulunan kimse, *sanki candan bir dost olur* (Fussilet, 41/34).¹¹⁵

XXXII. Ana-babasına iyi davranan kişiler **yaptıklarının en iyisi kabul edilen ve günahları bağışlananlar olup bu kimseler cennetlikler arasındadırlar** (Ahkaf, 46/16).¹¹⁶

XXXIII. Yüce Allah hangimizin **daha güzel davranacağını** sınamak için ölümü ve hayatı yaratmıştır (Mülk, 67/2).¹¹⁷

XXXIV. İnsan **en güzel şekilde yaratılan varlıktır** (Tin, 95/4).¹¹⁸

(أَحْسَنَهُ) olarak 1 defa, (بِأَحْسَنِهَا) olarak da 1 defa geçer:

I. Onlar (tağuta kulluk etmekten kaçınan ve Allah'a yönelenler) **sözü dinler ve onun en güzeline uyarlar** (يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ) (Kehf, 18/39)¹¹⁹.

Yüce Allah'ın: “فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ” “En iyisine/en güzeline uyarlar” kavli mana olarak “Şüpheden en uzak olanına uyarlar” demektir (Râgıb el-İsfehânî, s. 118; ez-Zebîdî, (t.y.), I, 8008).

“الذين يستمعون القول فيتبعون أحسنه” ayeti de bunu göstermektedir (İbrâhîm Mustafa vd., (t.y.), I, 363).

II. Onlar (tağuta kulluk etmekten kaçınan ve Allah'a yönelenler) **sözü dinler ve onun en güzeline uyarlar** (يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ) olarak geçtiği yerde Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: (وَكَتَبْنَا لَهُ فِي الْأَلْوَابِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً وَتَفْصِيلًا لِكُلِّ شَيْءٍ فَخَذَهَا بِقُوَّةٍ وَأَمَرَ قَوْمَكُمُ بِأَحْسَنِهَا سَأَرِيكُمْ دَارَ الْفَاسِقِينَ) Nasihat ve her şeyin açıklamasına dair ne varsa hepsini onun için (Musa için) levhalarda yazdık. (Ve dedik ki): Bunları kuvvetle tut, kavmine de **onun en güzelini** almalarını emret. Yakında size, yoldan çıkmışların yurdunu göstereceğim. (A'raf, 7/145)

“وَأَمَرَ قَوْمَكُمُ بِأَحْسَنِهَا” “Kavmine, **en güzelini** emret” cümlesi; onlara, **en iyisini** yapmaları emrini ver, demektir (Ezherî, (t.y.), II, 38; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114).

3. 8. “الْحُسْنَى” İsmi

“الْحُسْنَى” **en güzel** kelimesi, “الْأَحْسَنَ” kelimesinin müennes şeklidir (Ezherî, (t.y.), II, 37; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114; İbrâhîm Mustafa vd., (t.y.), I, 363). Mana olarak **güzel ve iyi son, iyi akıbet** (İbn Sîde, (t.y.), I, 481; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114; İbrâhîm Mustafa vd., (t.y.), I, 363), **Allah'a bakmak, zafer ve şehitlik gibi manaları** içerir (Fîrûzâbâdî, (t.y.), I, 1535). Kelimenin çoğulu “الْحُسْنَيَاتُ” ve “الْحُسْنُ” şeklindedir (Fîrûzâbâdî, (t.y.), I, 1535; İbn Sîde, (t.y.), I, 481). Nitekim tekil

¹¹⁴ (وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ) (Fussilet, 41/33)

¹¹⁵ (وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ) (Fussilet, 41/34)

¹¹⁶ (أُولَئِكَ الَّذِينَ نَقَبَلُ عَنْهُمْ أَحْسَنُ مَا عَمِلُوا وَتَتَجَاوَرُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ فِي أَصْحَابِ الْجَنَّةِ وَعَدَّ الصِّدْقَ الَّذِي كَانُوا يُرْعِدُونَ) (Ahkaf, 46/16)

¹¹⁷ (الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيُبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَقُورُ) (Mülk, 67/2)

¹¹⁸ (لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ) (Tin, 95/4)

¹¹⁹ (الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمْ أُولُوا الْأَلْبَابِ) (Kehf, 18/39).

için "الاسم الأحسن" *en güzel isim* ve çoğul için de "الأسماء الحسنى" *en güzel isimler* denir (Ezherî, (t.y.), II, 38; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114). Zaten ayette de "ولله الأسماء الحسنى" *En güzel isimler Allah'ındır* (A'raf, 7/180) buyrulmuştur (İbrâhîm Mustafa vd., (t.y.), I, 363).

Zamme/ötre hareke ile "الحسنى" kelimesi, "السؤى" "Kötülük" kelimesinin zıddıdır (Cevherî, (1979), I, 129; Râzî, (1995), I, 167; Zebîdî, (t.y.), I, 8008; Fîrûzâbâdî, (t.y.), I, 1535; Ezherî, (t.y.), II, 37; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114).

Eğer Kur'an dışında bir başka ibarede "الحسنى" kelimesinin çoğulu kullanılırsa, o takdirde "الحسن" denmesi caiz olur. Bunun benzeri: "لنريك من آياتنا الكبرى" "Sana büyük ayetlerimizden gösterelim" (Tâhâ, 20/23) ifadesidir. Çünkü burada "آيات" kelimesi, cemi müennestir. Bu nedenle "الكبرى" kelimesi de müennes olarak çoğul gelmiştir (Ezherî, (t.y.), II, 38; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114). Çünkü çoğul olan kelime müennestir (İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114).

Râgıb el-İsfahânî (ö. 502/1108) der ki: "الحسن" ile "الحسنة" ve "الحسنى" arasındaki fark şudur: "الحسن" kelimesi hem meydana gelen olaylar hem de şahıslar/zatlar için kullanılır. Nitekim sıfat olarak kullanılması halinde "الحسنة" kelimesi de böyledir. Eğer isim olarak kullanılırsa o takdirde olay veya olgu manalarında kullanılır. Ancak "الحسنى" kelimesi, sadece olay veya olgular için kullanılır, şahıslar/zatlar için kullanılmaz (Râgıb el-İsfahânî, s. 118; Zebîdî, (t.y.), I, 8008).

Bu kelimelerden belirtme takısı denilen elif-lam harfi düşmez (İbn Sîde, (t.y.), I, 481). Çünkü bu lam, akıbet anlamındadır veya muakıbet lamıdır (İbn Sîde, (t.y.), I, 481; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114; Zebîdî, (t.y.), I, 8008).

"حسنى" kelimesi aynı zamanda bir yer adıdır (Zebîdî, (t.y.), I, 8009).

3. 8. 1. Kur'ân-ı Kerîm'de "الحسنى" Kelimesi:

Kur'ân-ı Kerîm'de "الحسنى" kelimesi 17 defa, "الحسنين" şeklinde de 1 defa geçmektedir.

"الحسنى" kelimesinin geçtiği konular şöyledir:

I. *Allah, malları ve canları ile cihad edenleri, derece bakımından oturanlardan üstün kılmıştır. Gerçi Allah hepsine de en güzeli (cenneti) vadetmiştir; ama mücahidleri, oturanlardan çok büyük bir ecirle üstün kılmıştır* (Nisa, 4/95)¹²⁰.

II. *Hor görülen yahudiler, içi bereketle dolu yerin doğu taraflarına ve batı taraflarına mirasçı kılınmıştır. Sabırlarına karşılık Rabbinin İsrailoğullarına verdiği güzel söz yerine gelmiştir* (A'raf, 7/137)¹²¹.

III. *En güzel isimler* Allah'ındır, O'na o isimlerle dua edilecektir, O'nun isimleri konusunda eğriliğe sapanlar bırakılacaktır (A'raf, 7/180)¹²².

IV. «*Biz sadece iyilik yapmak istedik*» diye yemin edenler bazen yalancı olabilir (Tevbe, 9/107)¹²³.

¹²⁰ لَّا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ (Nisa, 4/95)

¹²¹ وَأُورَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَعَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا رَبِّكَ الْحُسْنَى عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ بِمَا صَبَرُوا وَدَمَرْنَا مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ فِرْعَوْنَ وَقَوْمَهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ (A'raf, 7/137)

¹²² وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِقُونَ فِي أَسْمَائِهِ سُبُجْرُونَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (A'raf, 7/180)

V. İyi davrananlara; daima **daha iyisi** ve üstünü verilir. Onların yüzlerine ne bir karalık, ne de zillet bulaşır. İşte onlar cennetliklerdir, orada temelli kalırlar (Yunus, 10/26)¹²⁴.

VI. Rablerinin çağrısına gelenlere **en güzel** karşılık vardır (Ra'd, 13/18)¹²⁵.

VII. Bazıları kendilerinin hoşlarına gitmeyen şeyleri Allah'a isnat eder. **En güzel** sonucun kendilerinin olduğunu anlatan dilleri de yalanın örneğini verir (Nahl, 16/62)¹²⁶.

VIII. İster Allah densin, ister Rahman densin, hangisi denirse densin, **en güzel** isimler O'nundur (İsra, 17/110)¹²⁷.

IX. İman edip de iyi davranan kimseye **en güzel** karşılık vardır (Kehf, 18/88)¹²⁸.

X. Allah, kendisinden başka ilâh olmayandır. **En güzel** isimler O'na mahsustur (Ta-Ha, 20/8)¹²⁹.

XI. Yaptıklarına karşılık yüce Allah'ın katından kendileri için **iyi şeyler** yazılmış olanlar, işte onlar cehennemden uzak tutulanlardır (Enbiya, 21/101)¹³⁰.

XII. Kendileri müslümanca laflar ettikleri halde yüce Allah'ın inkarcı saydığı kişiler vardır (Fussilet, 41/50)¹³¹.

“وان له عندنا للحسنى” güzel akıbet, iyi son anlamındadır. Kaldı ki yüce Allah'ın “الحسنى” O'nun katında and olsun ki, benim için **daha güzel** (akıbet) vardır» (Fussilet, 41/50) kavlindeki sözkonusu kelime bu manada tefsir edilmiştir (Zebîdî, (t.y.), I, 8008).

XIII. Göklerde ve yerde bulunanlar hep Allah'ındır. Bu, Allah'ın, kötülük edenleri yaptıklarıyla cezalandırması, güzel davrananları da **daha güzeliyle** mükâfatlandırması içindir (Necm, 53/31)¹³².

XIV. Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Fetihden önce harcayan ve savaşanlar, daha sonra harcayıp savaşanlara eşit değildir. Onların derecesi, sonradan infak eden ve savaşanlardan daha yüksektir. Bununla beraber Allah hepsine de **en güzel olanı** (cenneti) vaat etmiştir (Hadid, 57/10)¹³³.

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِزْوَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَيُخْلِفَنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا)
(الحسنى) وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ (Tevbe, 9/107)

لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ¹²⁴
لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ الْحُسْنَىٰ وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِمَّا مَلَئَتْهُ مَعَهُ لَأَفْتَدُوا بِهِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ سُوءٌ)¹²⁵
(الحسابِ وَمَا وَهُمْ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمِهَادُ (Ra'd, 13/18)

(وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ أَلْسِنَتُهُمُ الْكُذْبَ أَنَّ لَهُمُ الْحُسْنَىٰ لَا حَرْمَ أَنْ لَهُمُ النَّارُ وَأَنَّهم مُفْرَطُونَ)¹²⁶
(سجدة مستحبة) قُلِ ادْعُوا اللَّهَ أَوْ ادْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافُ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ)¹²⁷
ذَلِكَ سَبِيلًا (Isra, 17/110)

(وَأَمَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَاءُ الْحُسْنَىٰ وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا)¹²⁸

(وَأِنْ تَجْهَرُ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى . اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ)¹²⁹

(إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ)¹³⁰

وَلَئِنْ أَدْنَاهُ رَحْمَةً مِنَّا مِنْ بَعْدِ ضَرَاءٍ مَسْتَه لَيَقُولَنَّ هَذَا لِي وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِنْ رُجِعْتُ إِلَىٰ رَبِّي إِنَّ لِي عِنْدَهُ لَلْحُسْنَىٰ)¹³¹
(فَلَنَنْبِتَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِمَا عَمِلُوا وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ (Fussilet, 41/50)

(وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسَاءُوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحُسْنَىٰ)¹³²

XV. O, yaratan, var eden, şekil veren Allah'tır. **En güzel** isimler O'nundur. Göklerde ve yerde olanlar O'nun şânını yüceltmektedirler (Haşr, 59/24)¹³⁴.

XVI. Kim verir ve sakınırsa, **en güzeli** de tasdik ederse, en kolaya hazırlanır (Leyl, 92/6)¹³⁵.

Yüce Allah'ın "وَصَدَقَ بِالْحُسْنَى" "En güzel olanı kim tasdik ederse..." (Leyl, 92/6) ayetinde geçen "الحُسْنَى" ile "Cennet" murat edilmiştir (İbn Sîde, (t.y.), I, 480; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114) denmektedir.

XVII. Kim cimrilik eder, kendini müstağni sayar, **en güzeli** de yalanlarsa, en zora hazırlanır (Leyl, 92/9)¹³⁶.

(الحُسْنَيْنِ) şeklinde 1 defa ve şu ayette geçmektedir:

قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَا إِلَّا إِحْدَى الْحُسْنَيْنِ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ أَنْ يُصِيبَكُمُ اللَّهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِهِ أَوْ (بِأَيْدِينَا فَتَرَبَّصُوا إِنَّا مَعَكُمْ مُتَرَبِّصُونَ) De ki: Siz bizim için ancak **iki iyilikten** birini beklemektesiniz. Biz de, Allah'ın, ya kendi katından veya bizim elimizle size bir azap vermesini bekliyoruz. Haydi bekleyin; şüphesiz biz de sizinle beraber beklemekteyiz. (Tevbe, 9/52)

Yüce Allah'ın: "قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَا إِلَّا إِحْدَى الْحُسْنَيْنِ" "De ki: Siz bizim için ancak iki iyilikten birini beklemektesiniz." (Tevbe, 9/52) kavlinde geçen "الحُسْنَيْنِ" kelimesinde kastedilen iki iyilikten biri, ya zafer, ya da şehitliktir (Ezherî, (t.y.), II, 37; İbn Sîde, (t.y.), I, 481; Zebîdî, (t.y.), I, 8008; İbrâhîm Mustafa vd., (t.y.), I, 363). Burada, kelimenin müennes olarak gelmesi, bununla iki haslet murat edilmesinden dolayıdır (Ezherî, (t.y.), II, 37; Zebîdî, (t.y.), I, 8008; İbn Manzûr, (t.y.), XIII, 114).

Böylece "حسن" h-s-n kökünün yer aldığı ayetlerde dilbilimcilerin bu kavramı eserlerinde nasıl işlediklerine dair olan araştırmamız burada sona ermiştir.

4. SONUÇ

Araştırmamıza "ح س ن" kökünden türeyen kelimelerin Kur'an-ı Kerim'de hangi formlarda ele alındığını tesbit etmekle başladık. Böylece insanın yaratılış hedefiyle son derece önemli olan bu kavramın hangi sıklıkla ve hangi konularda geçtiğini görmeye çalıştık. Sonra ilk sözlük yazarlarından son yazarlara kadar muteber kabul edilen 13 örnek olabilecek Arapça sözlükten bu kelime ve türevlerinin anlamlarını tesbit ettik. Akabinde de sözlükte geçen anlamla Kur'an'da geçen cümleleri manalandırmaya çalıştık. Böylece kavram bazında tek bir kelimeyi derinlemesine ele alarak tefsirlere başvurmaksızın Kur'ân'ı sadece lügat manalarıyla çalışmanın nasıl bir netice ve bakış açısı vereceğini görmek istedik. Hangi alanlarda bu kelimelerin kullanıldığını tesbit etmek için de önce fiil olarak kullanımını sonra da isim olarak kullanıldığı şifa ve sahaları sınıflandırmaya gittik. Böylece Kur'ân-ı Kerim'de "حسن" h-s-n kökünden türeyen kelimelerin 195 yerde geçtiği ortaya çıktı. Bu sayıların ne ifade ettiğini tablo halinde şöyle özetleyebiliriz:

¹³³ وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ أُولَئِكَ أَعْظَمُ (Hadid, 57/10) (دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدِ وَقَاتَلُوا وَكُلًّا وَعَدَّ اللَّهُ الْحُسْنَى وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

¹³⁴ (هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ) (Haşr, 59/24)

¹³⁵ (فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى . وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى . فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى) (Leyl, 92/6)

¹³⁶ (وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَى . وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى . فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَى) (Leyl, 92/9)

Fiil olarak (ح س ن) türevleri (25 yerde geçer)	Geçiş sayısı
(Sülâsî Mücerred): (Mazi müfred gâibe (müzekker]): "حَسَنٌ" <i>güzel yaptı</i>	1
(Mazi müfred gâibe (müennes]): "حَسَنَتْ" formunda	2
(İf'al Babı): (Mazi müfred gâibe (müzekker]): "أَحْسَنَ" <i>en güzel ve en kaliteli şekilde yaptı</i>	9
(Mazi cemi müzekker muhatab): "أَحْسَنْتُمْ" formunda	2
(Mazi cemi müzekker gâib): "أَحْسِنُوا" formunda	6
(Muzari cemi müzekker muhatab): "تُحْسِنُوا" formunda	1
(Muzari cemi müzekker gâib): "يُحْسِنُونَ" formunda	1
(Muzari cemi müzekker muhatab): "تُحْسِنُونَ" formunda	1
(Emir, müfred müzekker muhatab): "أَحْسِنِ" formunda	1
(Emir, cemi müzekker muhatab): "أَحْسِنُوا" formunda	1
Toplam: 25	

İsim olarak (ح س ن) türevleri (170 yerde geçer)	Geçiş sayısı
(Masdar): "الإِحْسَانُ" <i>en güzel ve en kaliteli iş yapma, elinden gelenin en iyisini yapma</i>	12
(İsmi fâil): "مُحْسِنٌ" <i>en güzel ve en kaliteli iş yapan, elinden gelenin en iyisini yapan</i>	39
(Masdar isim): "الحُسْنُ" <i>güzel, güzellekle</i>	13
(Müzekker İsim): "الحَسَنُ" <i>güzel, iyi</i>	19
(Müennes İsim): "حَسَنَةٌ" <i>güzel, iyi</i>	28
(Müennes cemi isim): "حَسَنَاتٍ" <i>güzellikler, iyilikler</i>	3
(Diğer Cemi isimleri): "حِسَانٌ" ve "حِسَانٌ" <i>güzeller</i>	2
(İsm-i Tafdil): "أَحْسَنُ" <i>en güzel, en iyi, en kaliteli</i>	34
(İsm-i Tafdil): "أَحْسَنُهُ" zamirli	1
(İsm-i Tafdil): "بِأَحْسَنِهَا" harfi cerli ve zamirli	1
(İsm-i Tafdil müennes): "الحُسْنَى"	17
(İsm-i Tafdil müennes tesniye): "الحُسْنَيْنِ"	1
Toplam: 170	

Sonuç olarak; bu kökten türeyen kelimeler sözlüklerde; "iyi yapmak, doğru yapmak, iyilikte bulunmak, sadaka vermek, yardımda bulunmak, işini iyi yapmak, işinin ehli olmak, en güzel ve en iyi olarak yapmak" anlamlarına gelmektedir. Kısacası *elinden gelenin en iyisini yapmak* manasındadır.

Dilbilimcilerin kelimeleri açıklarken kelimenin içinde geçtiği hangi ayetleri ele aldığı ve yorumlamaya çalıştığı da bu makalemizde dikkatimizi çeken konulardı. Ancak Râgıb el-İsfehâni dışında kelime kullanımına örnek olmak üzere ayetlerin çok az bir kısmı ele alınmıştı. Bir

dilbilimcinin örnek olmak üzere aldığı ayeti aralarında anlaşmış gibi çoğu dilbilimci aynı örnek olarak koymuştu. Veya bazı kelimelere var olduğu halde hiç ayet örneği vermemişti. Bunda dilbilimcilerin gayesinin sadece Kur'an kelimelerini değil tüm kelimeleri ortaya çıkarmak ve amaçlarının sadece Kur'an olmamasının büyük payı olduğu da bulgularımız arasındadır. Zira sözlüklerin ilgili bölümünü tarayarak kim o kelimenin ayetine dair bir yorumda bulunmuşsa çalışmamızda bunu özellikle tesbit etmeye çalıştık.

Günümüz dilbilim araştırmacıları Kur'an üzerinde makale bazında bu tür kavram çalışması ya da buna benzer farklı bakış açılarıyla araştırma yaptıkları takdirde sürpriz bulgularla karşılaşacakları kesindir. Zira tam ve sağlıklı sonuçlara ulaşmak için konu ile ilgili tüm ayetleri görmek artık kişiye de bir bütünlük ve tatmin hissi vermektedir.

Görüldüğü gibi, bu kökten türeyen isimlerden akılda en çok kalan “*güzel, en güzel ve en kalite*” kavramlarıdır. Hayata geliş amacımızın en önemlilerinden biri olan “en güzel işi ve en kaliteli yaşamı” gerçekleştirmek, elimizden gelenin en iyisini yapmak şeklinde tezahür etmektedir. Yani örneğin anne ise en iyi anne, eş ise en iyi eş, evlat ise en iyi evlat, komşu ise en iyi komşu olmak şeklinde hayatımızın tüm alanlarına uzanmaktadır. En iyiyi gerçekleştirmeye çalışanlar neticede iyi aileleri ve oradan da iyi ve kaliteli toplumlari oluşturacaktır.

Allah'a kulluğun her gerekenine önem vererek ve ‘güzel’den ismi tafdil sigasıyla ‘en güzel’e doğru gidecek şekilde yaşamakla bu kelimelerin manası karşılanmış olacaktır. Aslında ibadet dediğimiz olgunun sadece abdest, namaz, hac ve oruç ritüelinden ibaret olmadığı da bu araştırmayla içselleştirdiğimiz neticelerdendir. Zira Kur'an'ın tamamının ibadet sahası olduğu bu kavramın içeriğinde vurgulanmış haldedir. İman, ahlak, ibadet, iş hayatı, yönetim, sosyal ve bireysel hayat vb. gibi insanın dahil olduğu her yerde en güzeli ve en kaliteyi gözetmek Allah'ın bizden gerçekleştirilmesini istediği en önemli hedef olarak görünmektedir. Zira kendisi de en güzel isim ve sıfatlara sahiptir. En mükemmele ulaşmaya çalışan insan, kâmil noktaya gidinceye kadar yaptığı güzelliklerle hayata da hep güzellikler katmaya devam edecektir. Bu şekilde elinden gelenin en güzeliyle davranmaya çalışmak (Bakara, 2/195) ayetinde de görüldüğü gibi emir sigasıyla verilmiştir. Zira huzur ve mutluluk kişilere ve toplumlara bu kavramı gerçekleştirmekle sunulacaktır.

KAYNAKÇA

Abdülbâkî, Muhammed Fuâd, (1996), *el-Mu'cemü'l-Müfehres Li Elfâzı'l-Kur'an-ı Kerim*, Kahire.

Arif, Erkan, *Arapça-Türkçe Büyük Sözlük*, Huzur Yay., İstanbul 2006.

Balaban, Adem, "Yabancı Kelimelere Karşılık Bulmada Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri", ss. 573-596, The Problems on Finding Turkish Words for Loanwords and Solutions, Doi Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8222>, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 10/8 Spring 2015*, www.turkishstudies.net Ankara-Turkey.

el-Cevherî, İsmâil b. Hammâd (ö. 400/1009), (1979), *es-Sihâh Tâcü'l-Luğa ve Sihâhu'l-Arabiyye*, (Thk.: Ahmed Abdülgafûr Attâr), Beyrut.

Çağırıcı, Mustafa, (2000), "İhsan" DİA, C. XXI:546, İstanbul.

el-Ezherî, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed (ö.370/980), (t.y.), *Tehzibu'l-Luga*, (Thk.: Abdüsselam Harun), y.y.

el-Fîrûzâbâdî, Ebu't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb b. Muhammed el-Fîrûzâbâdî (ö.817/1415), (t.y.), *el-Kâmûsü'l-Muhît*, y.y.

Halîl b. Ahmed el-Ferâhîdî (ö.170/786), (1988), *Kitâbu'l-Ayn*, (Thk.; Mehdî el-Mahzûmî, İbrâhîm es-Sâmîrânî), Beyrût.

- İbn Dureyd, Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasen el-Ezdî el-Basrî (ö.321/933), (t.y.), *Cemheretü'l-Luga*, y.y.
- İbn Fâris, Ebu'l-Hüseyn Ahmed (ö.395/1004), (1991), *Mu'cemu Mekâyisi'l-Luğa*, (Thk.: Abdüsselam Muhammed Hârûn), (I-VI), Beyrut.
- İbn Manzûr, el-İfrîkî, Ebu'l-Fadl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrerem (ö.711/1311), (t.y.) *Lisânü'l-Arab*, (I-XV), Beyrût.
- İbn Sîde, Ebu'l-Hasen Alî b. İsmâîl ed-Darîr el-Mürsî (ö.458/1066), (t.y.), *el-Muhkem ve'l-Muhîtu'l-A'zâm*, (I- XII), y.y.
- İbnu'l-Esîr, Ebu's-Saâdât el-Mübârek b. Muhammed el-Cezerî (ö.606/1209), (1963), *en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadîs*, (Thk.: Mahmûd Muhammed Tenâhî, Tâhir Ahmed ez-Zâvî), y.y.
- İbrâhîm Mustafa, Ahmed ez-Ziyâd, Hâmit Abdülkadir, Muhammed en-Neccâr, (t.y.), *el-Mu'cemu'l-Vasiyt*, (Thk.: Mecmeu'l-Lugati'l-Arabiyye), y.y.
- İz, Mahir, (1967) "Amel-i Salih: 7", *İslam Düşüncesi*, cilt:1, sayı:2.
- Kara, İhsan, (2014), "Din Hizmetlerinde Kalite Bağlamında "İhsan" Şuurunun Yeri ve Önemi", *Diyanet İlmi Dergi*, cilt L, ss.131-144.
- Karagöz, İsmail, (2007), İhsan ve Muhsin Kavramları Özelinde Çok anlamlı Kur'an Kavramlarının Çeviri Sorunu, *Kur'an Mealleri Sempozyumu, Diyanet İşleri Başkanlığı & Dokuz Eylül Üniversitesi*, İzmir 2003; Ankara.
- Medkûr, İbrahim, (1989) *Mu'cemu Elfâzi'l-Kur'ani'l-Kerîm*, Mecmeu'l-Lugati'l-Arabiyye, Mısır.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccac, (1981), *es-Sahih*, İstanbul.
- Özbolat, Abdullah (2012) "İsyan ile Teslimiyet Arasında: Ağıtlarda Kader İnancı", *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/3 Summer, 2012*, p. ss. 1959-1972, www.turkishstudies.net Ankara-Turkey.
- Özcan, Hanifi, (1993), "Mâturidî'ye göre İman-İslam-İhsan ve Küfür İlişkisi", *Diyanet İlmi Dergi*, cilt: XXIX, sayı:3, ss. 85-100.
- Polat, Hüseyin, (2012), "Kur'an-ı Kerim'de İhsan Kavramına Filolojik Bir Yaklaşım", *İnönü Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Güz 2012/ 3 (2) 113-133.
- er-Râgıb el-İsfehânî, Huseyn b. Muhammed (ö. 502/1108), (t.y.), *el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân*, (Tah. Muhammed Seyyid Geylânî), Beyrut.
- er-Râzî, Muhammed b. Ebîbekr b. Abdilkâdir (ö. 691/1292), (1995), *Muhtâru's-Sihâh*, (Thk.: Mahmûd Hâtır), Beyrut.
- Yılmaz, Hasan, (2004), "Semantik Analiz Yönteminin Kur'an'a Uygulanmasına Dair", *Atatürk Üni., İlahiyat Fak. Dergisi*, 2004/22.
- Yüce, Mustafa, (2013) "İnanç-Ahlak İlişkisi Bağlamında İman, İslâm ve İhsan Kavramları", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt 15, sayı 2.
- ez-Zebîdî, es-Seyyid Muhammed Murtaza (ö.1205/1790), (t.y.) *Tâcu'l-Arûs*, y.y.